

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

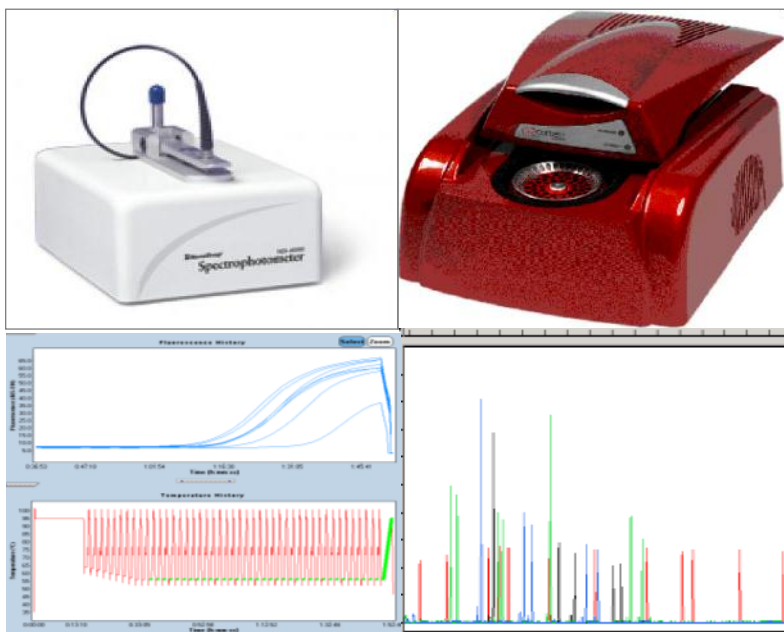
OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávání středoškolských pedagogů a studentů středních škol jako nástroj ke zvyšování kvality výuky přírodovědných předmětů

Registrační číslo: CZ.1.07/1.1.00/14.0016

Proces forenzní identifikace pomocí DNA profilování

doc. Mgr. Jiří Drábek, PhD.

Ústav molekulární a translační
medicíny

Univerzita Palackého Olomouc

12.1.2012

CV

- 1993 – 1999: konzultant pro určení otcovství a příbuznosti soudní znalkyně doc.MUDr.A.Bártové, CSc.
- 1999 – doposud: soudní znalec pro určení otcovství a příbuznosti
- 2003 – 2003: validace miniSTR kitu pro identifikaci pozůstatků z teroristického útoku 9/11 (Ohio, USA)
- 2004 – doposud: dánská externí kontrola kvality PTW (RTW), oponent časopisu FSI (FSI:G); výuka forenzní chemie na UP
- 2008 – doposud: předseda ČSSFSG (www.cssfg.org); řešitel grantu 4N6gen (www.4N6gen.org)
- 2011 – doposud: člen pracovní skupiny ISFG; výuka forenzní genetiky na UK

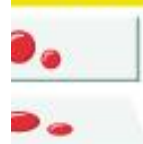

CSI:

CRIME SCENE INVESTIGATION

DO NOT CROSS

CSI efekt

<http://www.scadconnector.com/news/the-csi-effect/>

Osnova přednášky

- DNA jako důkaz
- Jak to začalo, kam to dospělo
- Jak to probíhá, co se může pokazit

Forum

- Starořímské místo setkání kupců, politiků, učenců a občanů k projednání právních věcí.
- Forenzní – týkající se práva, soudní.

DNA jako důkaz

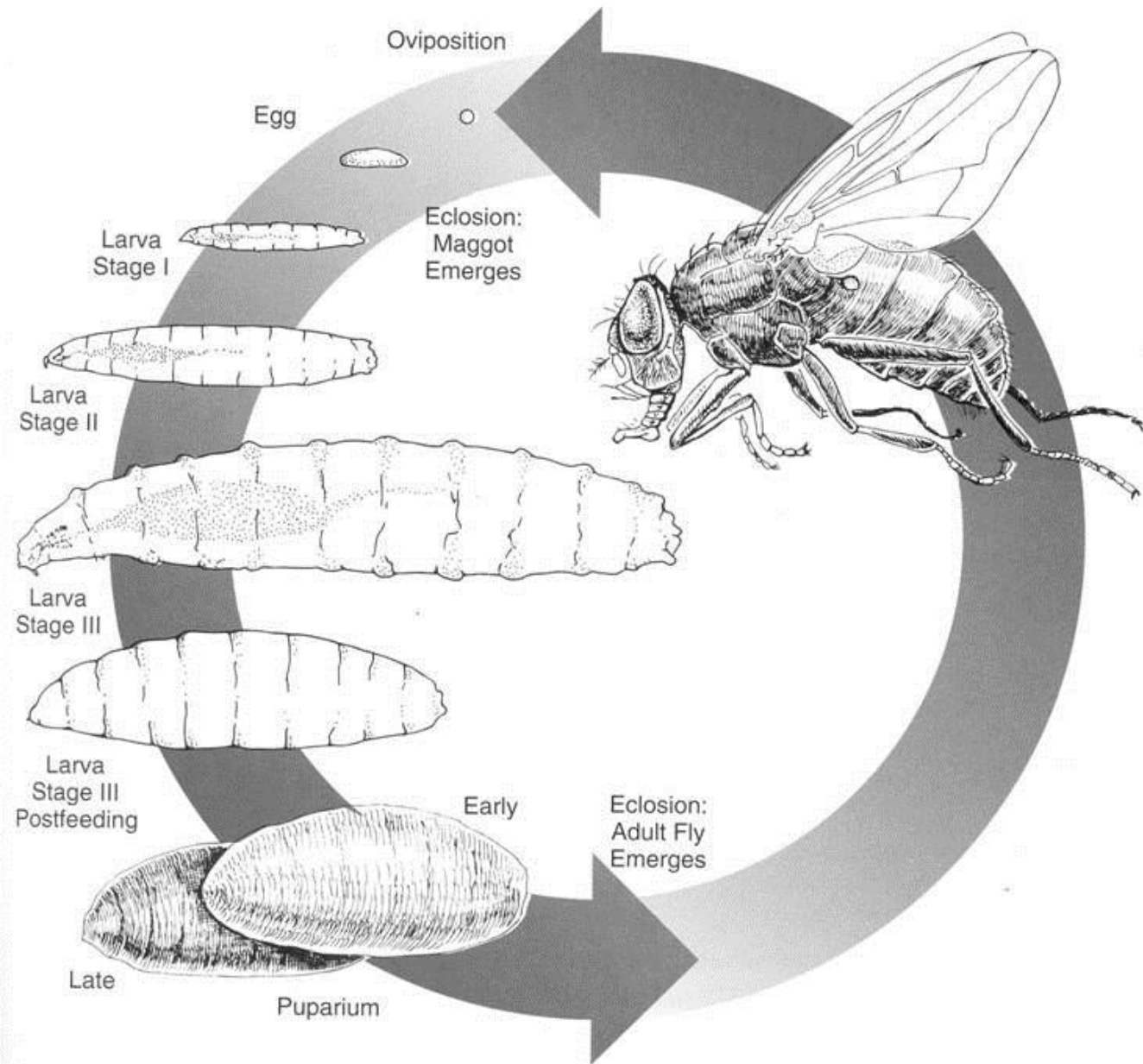
Účel DNA profilování

- Propojení individuální osoby se zločinem nebo místem zločinu (pochází stopy ze stejného zdroje?)
  - Dítě vzešlé ze zločinu
  - Pohřešované a unesené osoby
  - Stopa a podezřelý
  - Stopa a databáze zločinců
- Vyvinění podezřelých
  - Innocence project
- Identifikace obětí hromadných a válečných neštěstí
  - 9/11
  - Tsunami
  - Vojenská psí známka.

Další použití?

- Populační a evoluční studie
- Určení živočišného druhu, posmrtného stadia zmizelé osoby

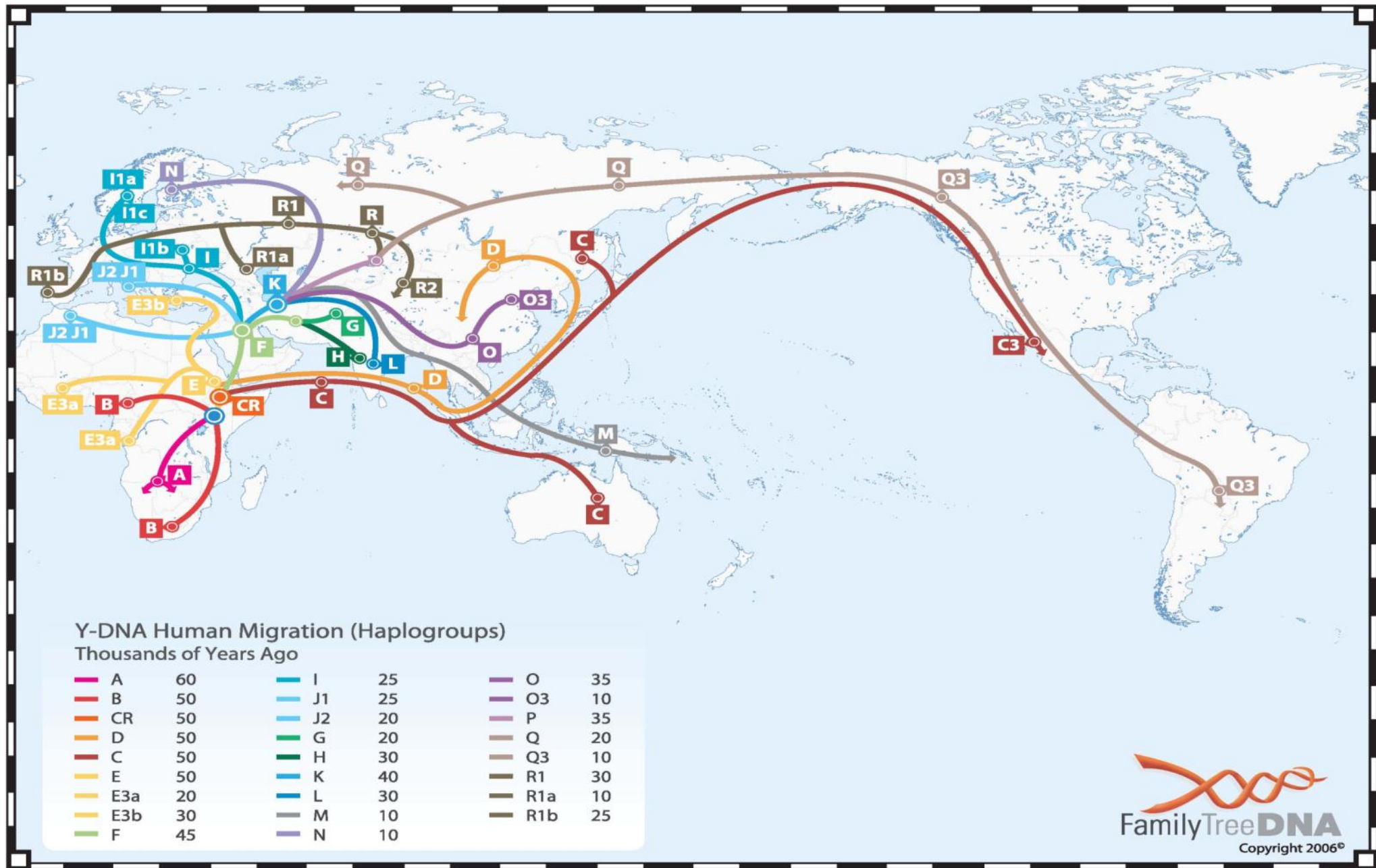
Životní cyklus holometabolní mouchy

... použití?

- Populační a evoluční studie
- Určení živočišného druhu, posmrtného stadia zmizelé osoby
- Vyšetření otcovství a příbuznosti, historická genealogie

Přesuny populací dle chromozómu Y

Carská rodina Romanovců se před bolševiky nezachránila

Table 1 STR genotypes^a for the nine skeletons

Skeleton	HUMVWA/31	HUMTH01	HUMF13A1	HUMFES/FPS	HUMACTBP2
1 (servant)	~~14,20~~	~~9,10~~	~~6,16~~	~~10,11~~	ND
2 (doctor)	~~17,17~~	~~6,10~~	5,7	~~10,11~~	~~11,30~~
3 (child)	15,16	8,10	5,7	12,13	11,32
4 (Tsar)	15,16	7,10	7,7	12,12	11,32
5 (child)	15,16	7,8	5,7	12,13	11,36
6 (child)	15,16	8,10	3,7	12,13	32,36
7 (Tsarina)	15,16	8,8	3,5	12,13	32,36
8 (servant)	~~15,17~~	~~6,9~~	5,7	~~8,10~~	ND
9 (servant)	~~16,17~~	~~6,6~~	~~6,7~~	~~11,12~~	ND

	VWA	TH01	F13A1	FES/FPS	ACTBP2
Tsar (Skeleton 4) ^a	15,16	7,9,3 ^b	7,7	12,12	11,32
Tsarina (Skeleton 7) ^a	15,16	8,8	3,2,5	12,13	32,36
Anna Anderson (intestine sample)	~~14,16~~	~~7,9,3~~	~~3,2,7~~	~~11,12~~	~~15,18~~

Servant 1 (?)	Femur skeleton 1	760	. . . . . C	. . . . . G C C C
Servant 2 (?)	Femur skeleton 8	742	. . . . . C	. . . . . G . . C
Servant 3 (?)	Femur skeleton 9	650	. . . T . T G	. . . C G . . C
Royal Physician Dr Botkin (?)	Femur skeleton 2	736	. . . . . T	. . . C . G C C C
Daughter 1 of Tsar/Tsarina (?)	Femur skeleton 3	755	T	C . . . . G . . C
Daughter 2 of Tsar/Tsarina (?)	Femur skeleton 5	634	T	C . . . . - G . . C
Daughter 3 of Tsar/Tsarina (?)	Femur skeleton 6	760	T	C . . . . G . . C
Tsarina Alexandra (?)	Femur skeleton 7	744	T	C . . . . G . . C
Duke of Edinburgh (Grand nephew of Tsarina)	Blood sample	760	T	C . . . . G . . C
Tsar Nicholas II (?)	Femur skeleton 4	782	. C Y . . . . T T . . .	. G . . G . . C
Gt. Gt. grandson of Louise of Hesse-Cassel	Blood sample	781	. C T . . . . T T . . .	. G . . G . . C
Gt. Gt. Gt. granddaughter of Louise of Hesse-Cassel	Blood sample	782	. C T . . . . T T . . .	. G . . G . . C

... použití?

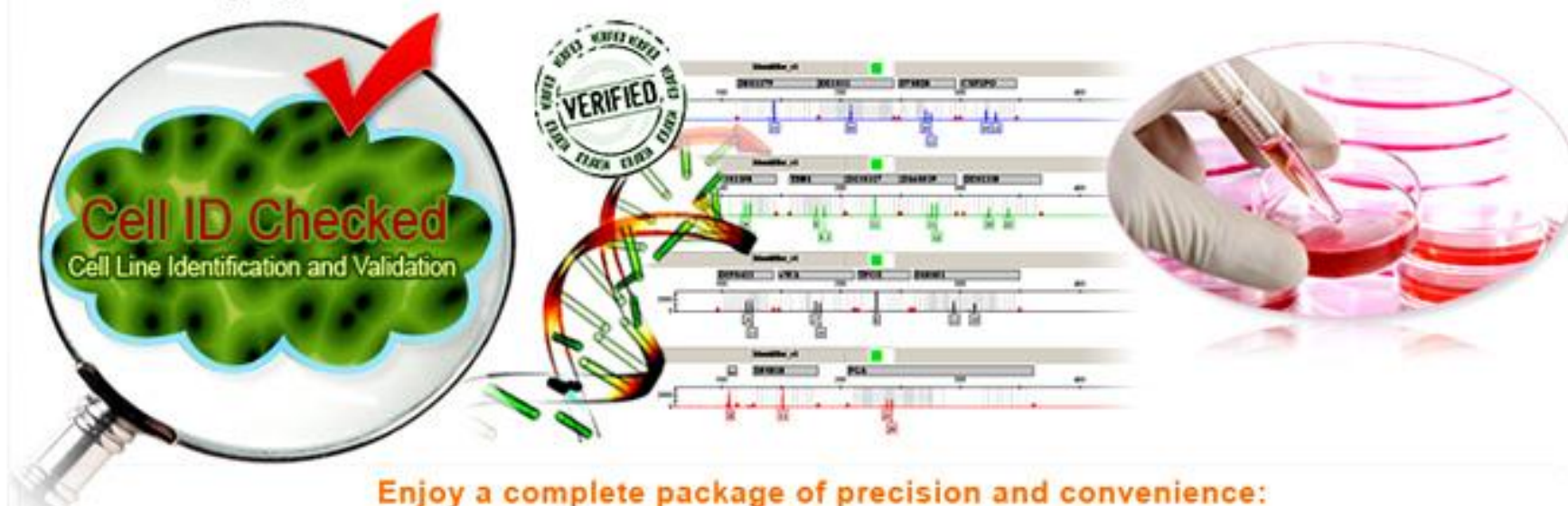
- Populační a evoluční studie
- Určení živočišného druhu, posmrtného stadia zmizelé osoby
- Vyšetření otcovství a příbuznosti, historická genealogie
- Kontrola pravosti buněčných linií

Krize identity buněčných linií

The Solution to the Cell Line Identity Crisis

Cell line authentication testing prevents misidentification and cross-contamination, satisfying NIH recommendations.

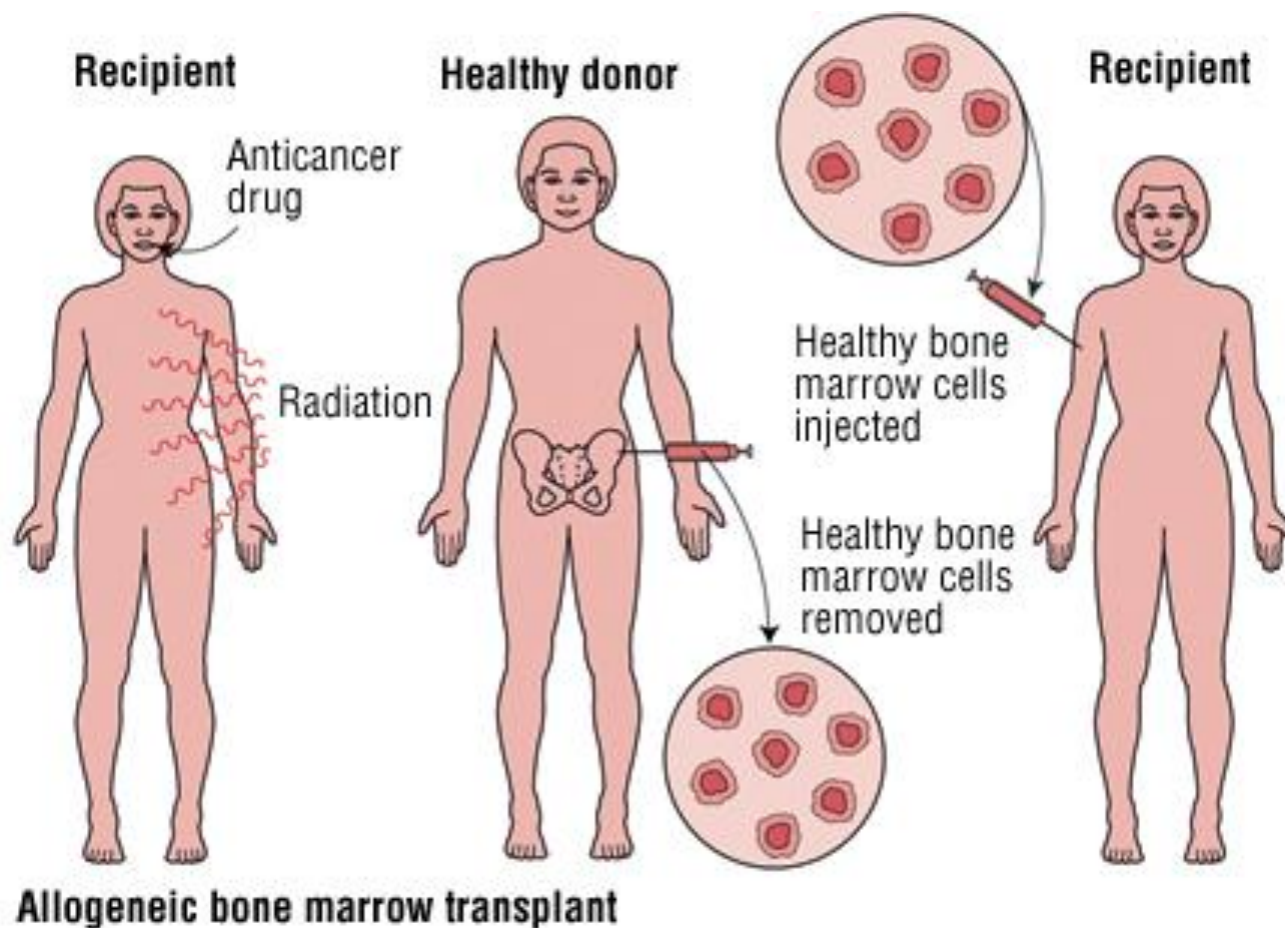

- Detect mycoplasma contamination
- Detect viral contamination
- Detect known mutations and analyse candidate genes
- Detect intra- and inter-species contamination
- Enjoy multiple-platform technology in accredited facilities
- Consult with expert scientific staff free of charge
- Receive rapid and reliable results in two days
- Pay as little as \$95/sample

... použití?

- Populační a evoluční studie
- Určení živočišného druhu, posmrtného stadia zmizelé osoby
- Vyšetření otcovství a příbuznosti, historická genealogie
- Kontrola pravosti buněčných linií
- Monitorování po transplantaci kostní dřeně

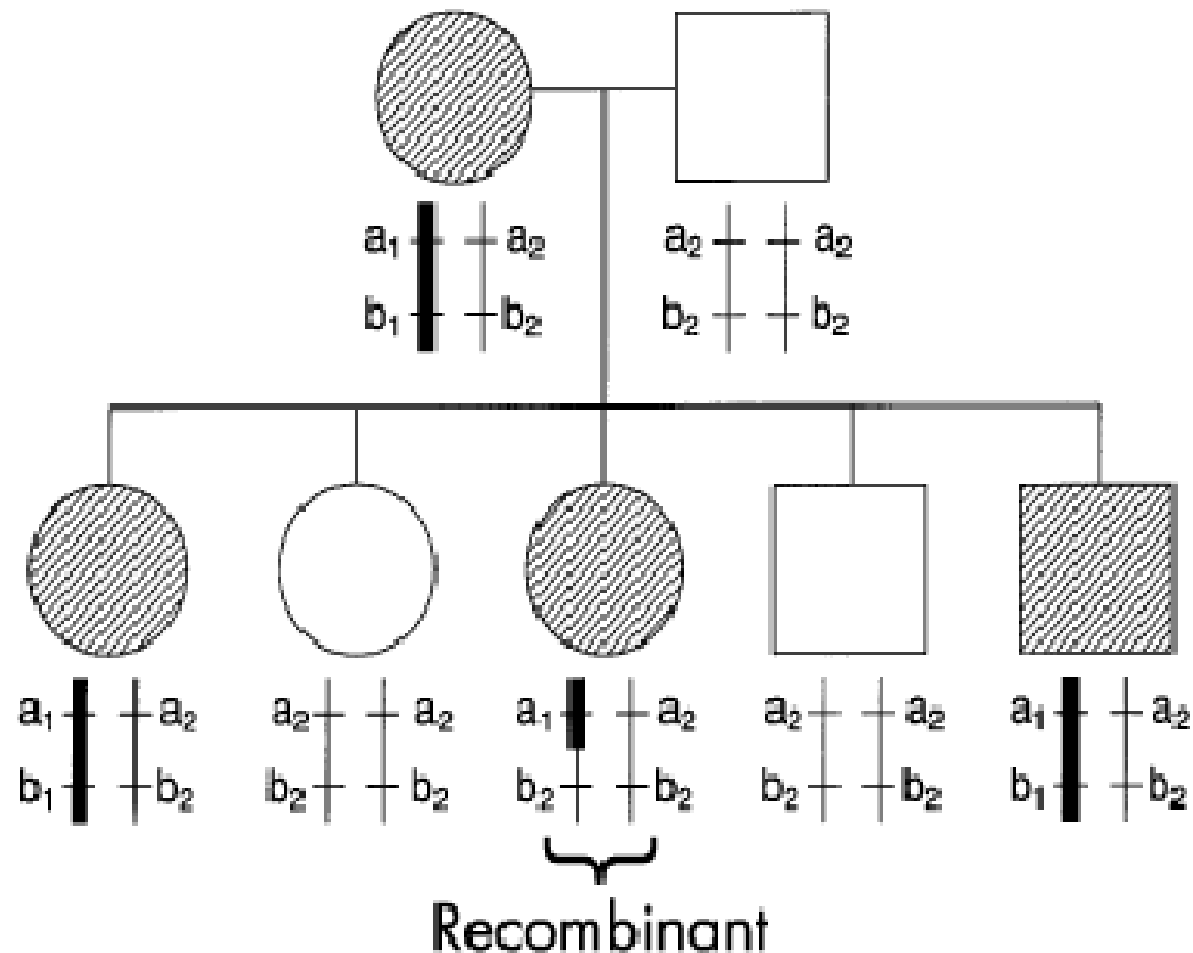
Monitorování úspěšnosti transplantace kostní dřeně

... použití?

- Populační a evoluční studie
- Určení živočišného druhu, posmrtného stadia zmizelé osoby
- Vyšetření otcovství a příbuznosti, historická genealogie
- Kontrola pravosti buněčných linií
- Monitorování po transplantaci kostní dřeně
- Mapování dědičných chorob.

Mapování dědičných chorob

Jak to začalo

Frank and Ernest

Copyright (c) by Thaves. Distributed from www.thecomics.com.

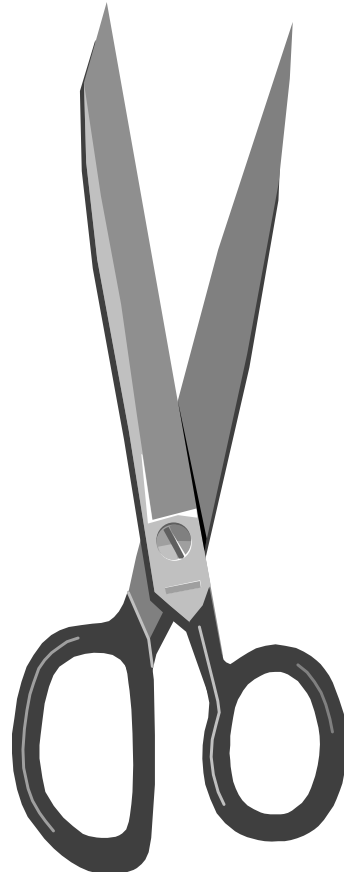
Osmdesátá léta: Restriction Fragment Length Polymorphism (RFLP)

Sir Alec Jeffreys

- Využíváno pro genetické mapování
- Změna v rozpoznávacích místech pro štípací enzym restriktázu vede ke změně spektra délek restričních fragmentů

Restrikční štěpení

RFLP

- Polymorfismus v délce restrikčních fragmentů
- gDNA naštěpíme restriktázou
- Fragmenty rozdělíme elektroforeticky
- Z gelu je přesajeme na membránu
- Membránu hybridizujeme se sondou
- Navázanou sondu detekujeme

Restriktáza rozpoznávající „je“

DNA je totiž dlouhá molekula, která je hustě namotaná.

Sonda pro: „kula, která je hustě“

DNA je totiž dlouhá molekula, která je hustě namotaná.

Standardní alela po naštěpení

DNA j

e totiž dlouhá molekula, která j

e hustě namotaná.

Mutantní alela

DNA je totiž dlouhá molekula, která je hustě namotaná.

The diagram shows a horizontal yellow bar representing a DNA molecule. In the center, there is a small white triangle pointing upwards, which is a mutation. A black arrow points from the text below to this triangle.

ztráta restrikčního místa
(nezabrání vazbě sondy)

A small icon of a pair of scissors, indicating a restriction site.

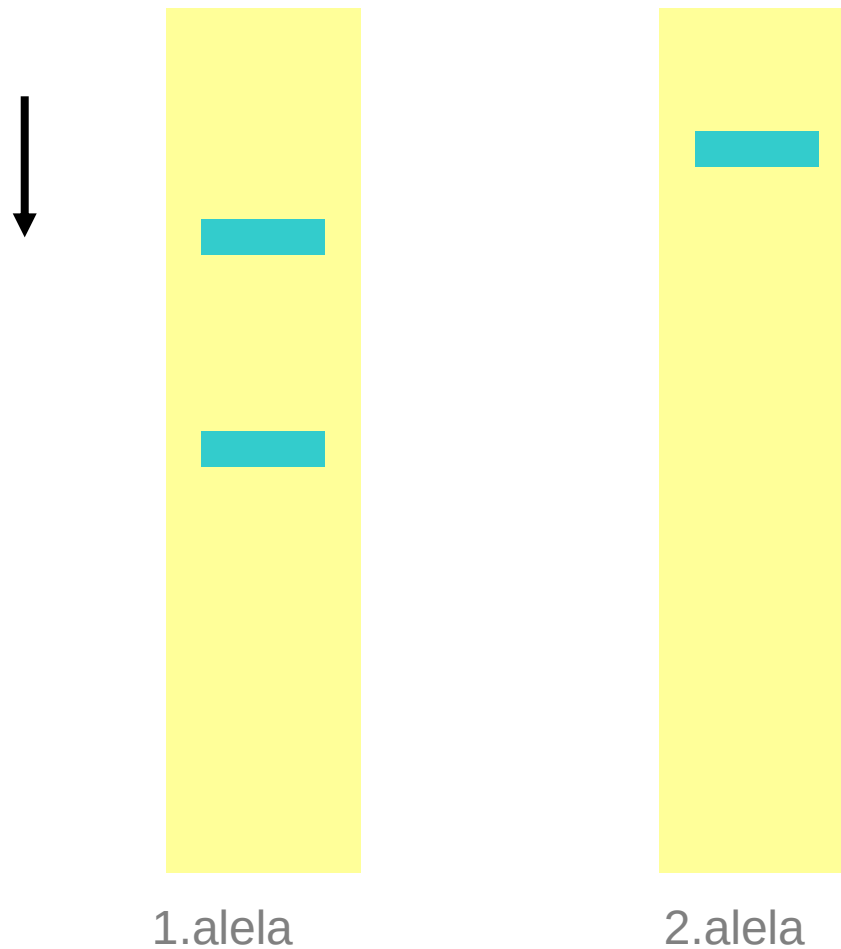
Mutantní alela po naštěpení

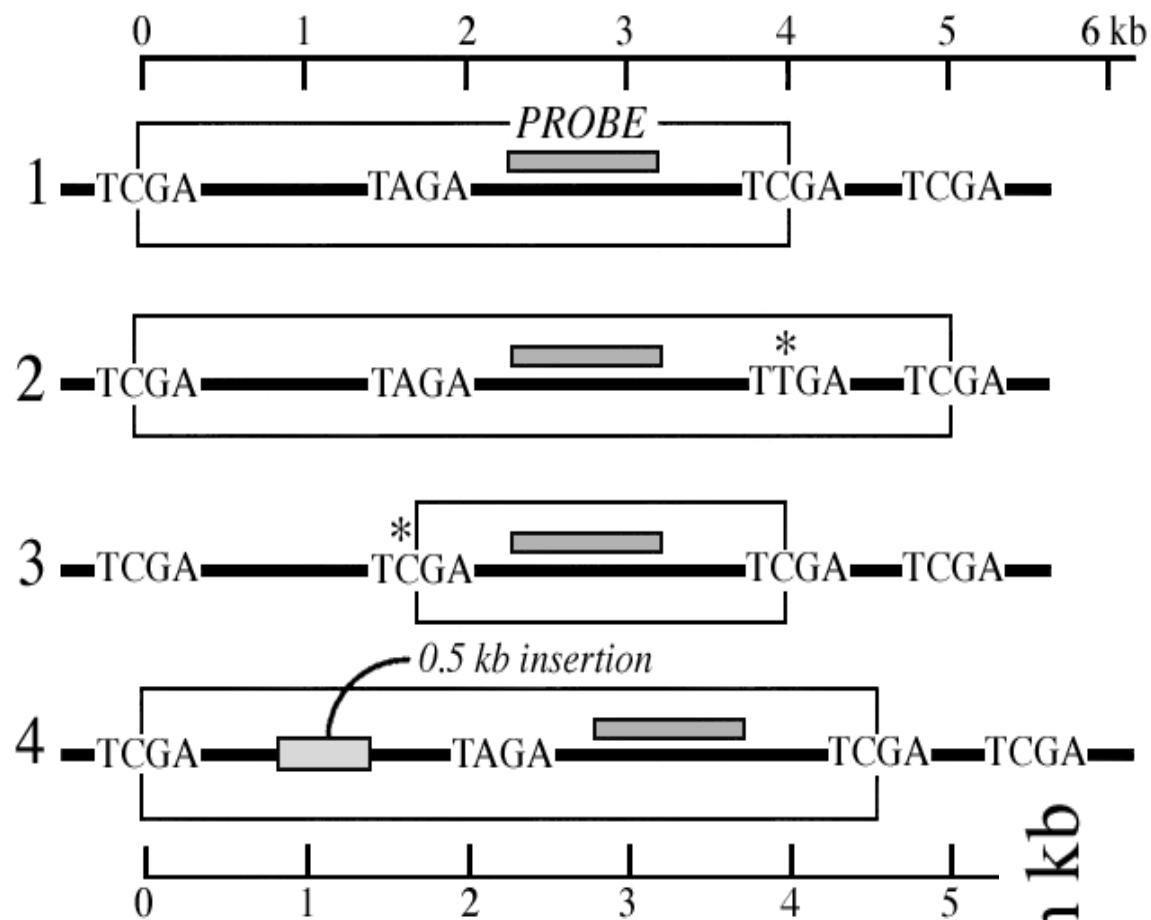
DNA j

e totiž dlouhá molekula, která je hustě namotaná.

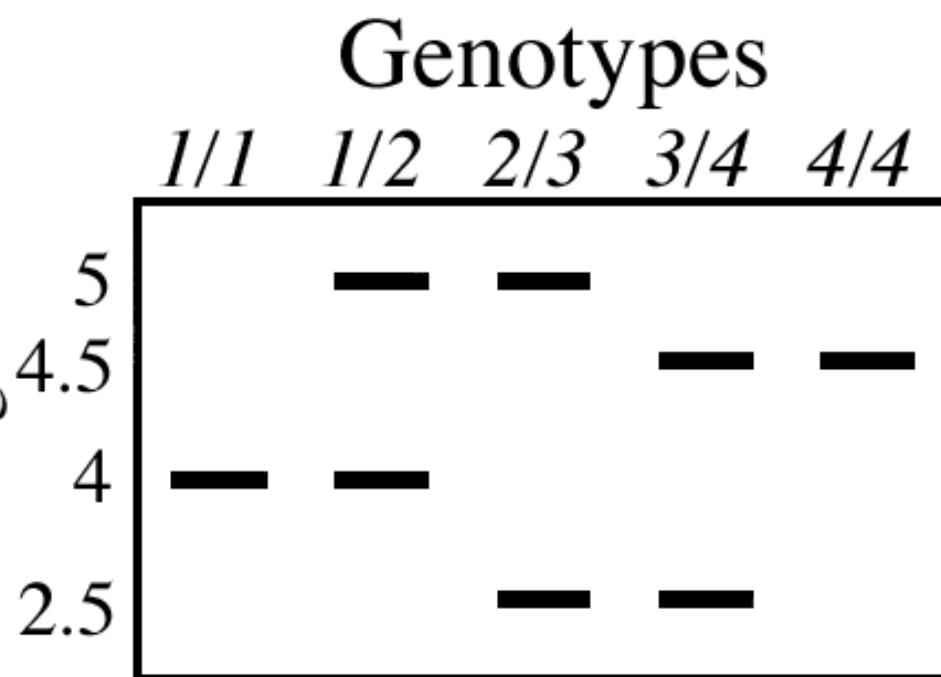
Po elektroforéze, přesátí a hybridizaci (Southern blotting)

RFLP – detekční krok

Size of fragments in kb

Vladimír Renčín

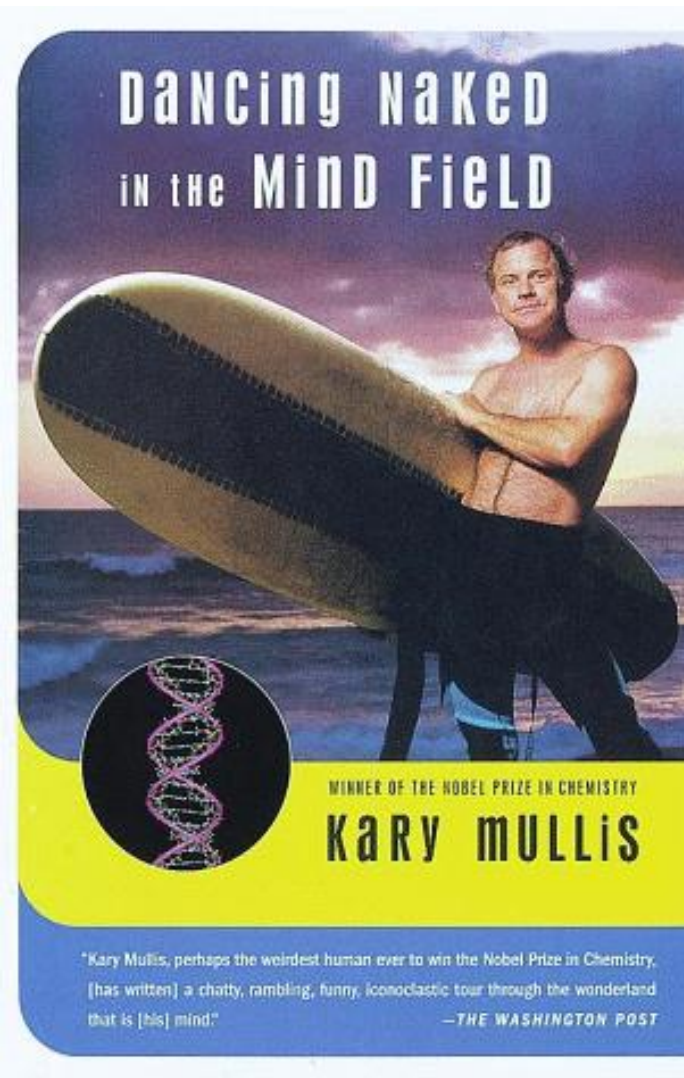
Případ Colin Pitchfork (1983 a 1986)

- Dvě slečny znásilněny a zavražděny v hrabství Leicestershire v Anglii
- Mentálně zaostalý mladík Richard Buckland, který nahlásil nález druhého těla, se přiznal k zavraždění této dívky
- Na základě RFLP vyloučen
- 5 000 místních mužů bylo požádáno o vzorek krve nebo bukální stěr
- Pekař exhibicionista Colin Pitchfork za sebe k odběru poslal (za 200 liber) kamaráda Iana Kellyho, který se tím pochlubil v hospodě
- První omilostnění a první obvinění pomocí DNA důkazů.

Nevýhody RFLP

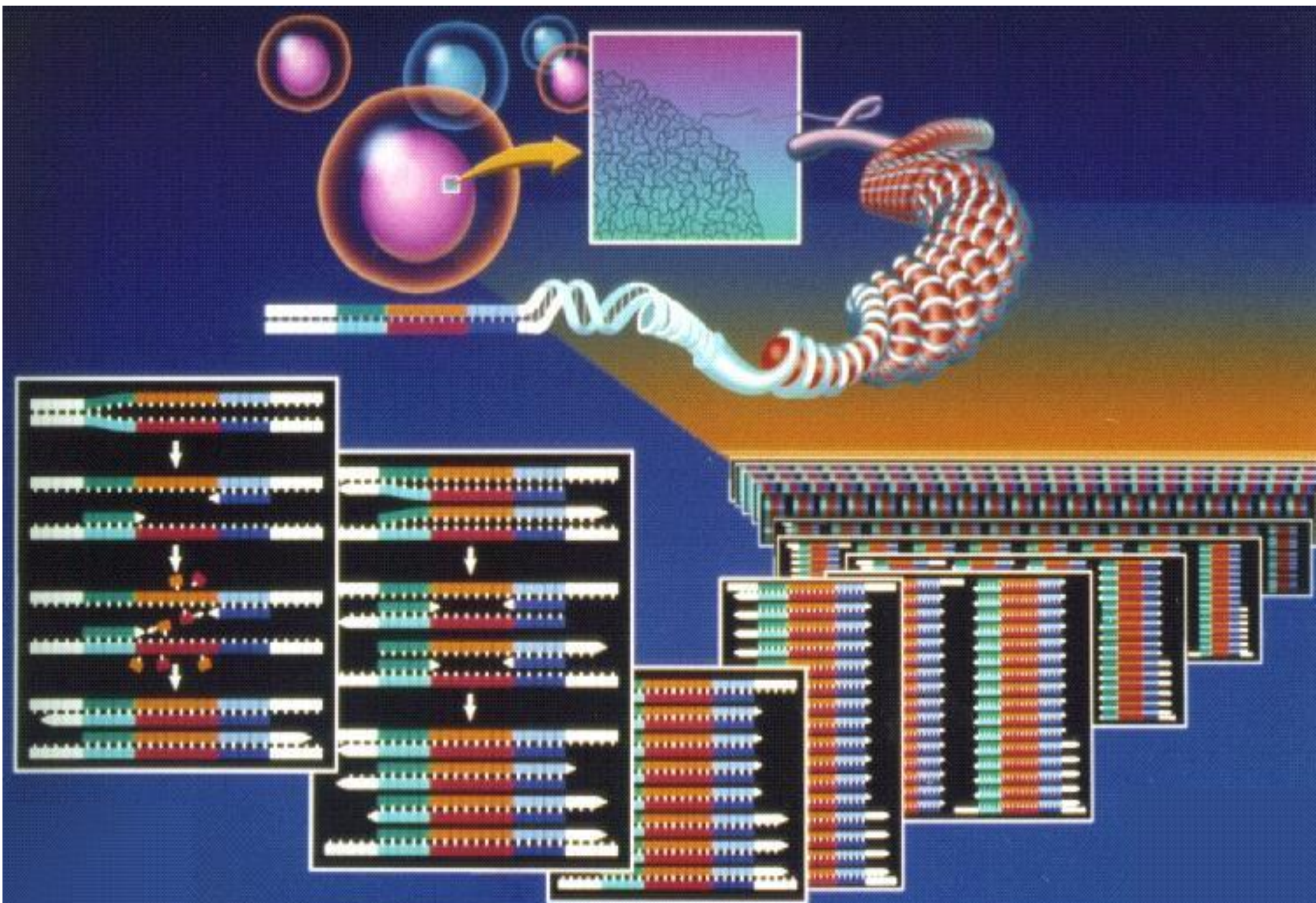
- Požadavek velkého množství intaktní DNA (50 ng odpovídá ~ 10 000 buněk)
- Metoda málo robustní (interpretační potíže)

Nástup molekulární kopírky - PCR

- Polymerase Chain Reaction - Polymerázová řetězová reakce
- Zacyklované tři teplotní kroky v programovatelném termostatu – termocykléru
- Replikace (amplifikace) chtěného DNA fragmentu

PCR

- První forenzní aplikace PCR byla amplifikace HLA-DQA1 (bodové polymorfismy)
- Dalším krokem byl multiplex Polymarker™ (DQA1 součástí) při použití hybridizační metody ve formátu dot-blot
- Pro PCR vystačuje menší množství templátové DNA (1-2ng), která může být fragmentovaná
- Diskriminační síla ještě není dostatečná pro kriminalistické databáze.

Současný standard: autozomální mikrosatelity (Short Tandem Repeats, STRs)

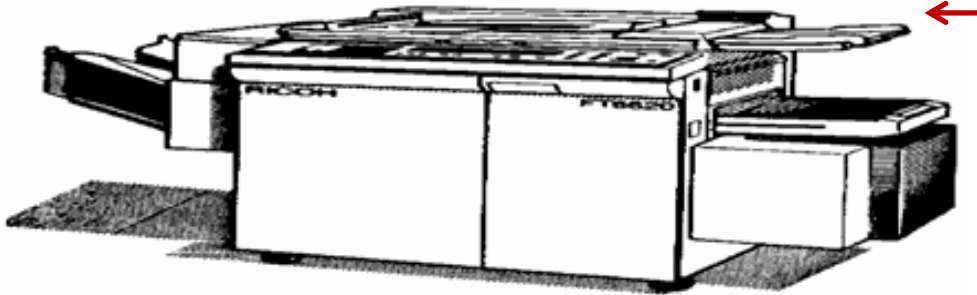
- Nekódující čtyřnukleotidové, tandemově se opakující repetice.
Variabilita v populaci je délková, daná počtem repetice.

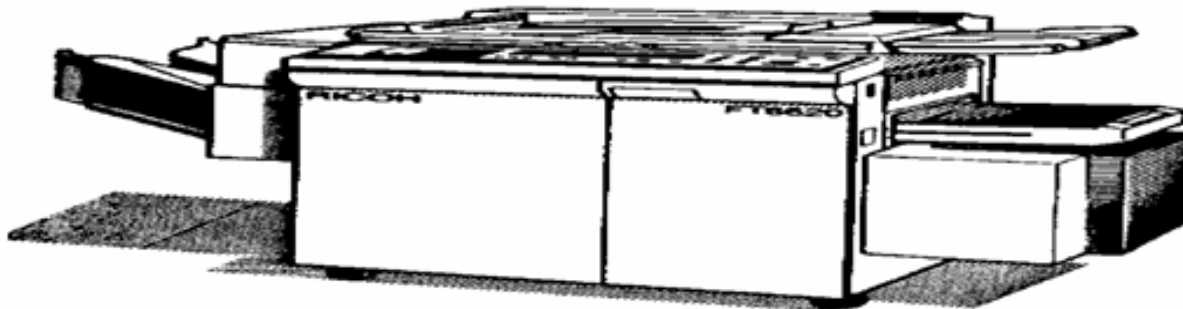
Mikrosatelity jako text (PCR)

Alela 2: DNA je totiž dlouhá, dlouhá molekula, která je hustě namotaná.

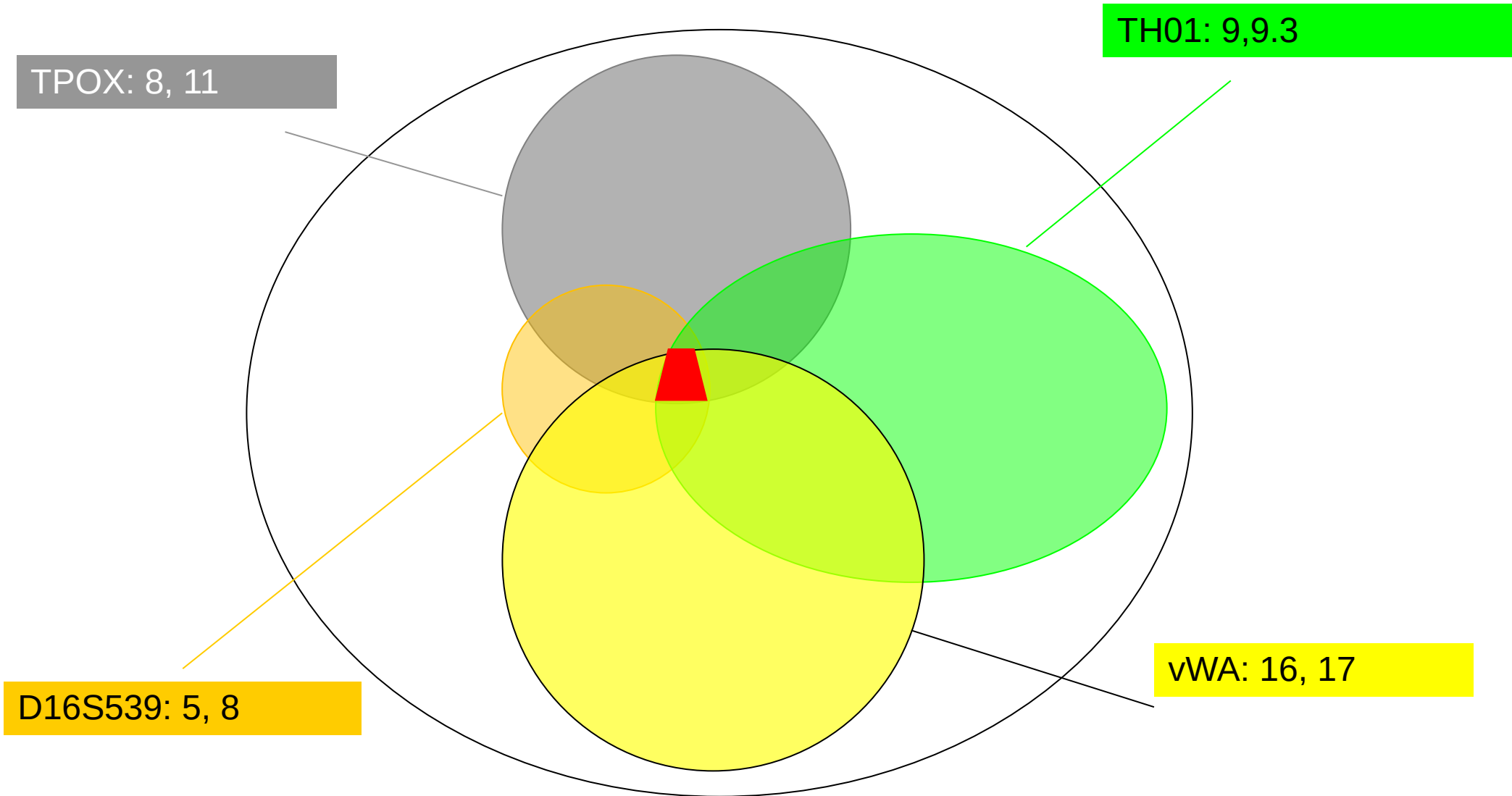
Alela 3: DNA je totiž dlouhá, dlouhá, dlouhá molekula, která je hustě namotaná.

Sekvence mikrosatelitu TH01

TTATTTCCCTCATTCAATTCATTCA
TTCATTCAATTCACCATggAgTCTg

Mikrosatellity

Výhody mikrosatelitů

- Vysoká diskriminační schopnost (vystačuje pro databázování), pravděpodobnostní modely
- Kompetitivní cena
- Snadná interpretace
  - za splnění předpokladů
- Standardnost (databáze) a zároveň rozmanitost
- Slučování testů (multiplexing)
- Citlivost (<1 ng DNA), směsi a degradované vzorky
- Používané forenzní mikrosatelity nejsou ve vazbě s nemocemi
- Malé nároky na odběr a na vzorek.

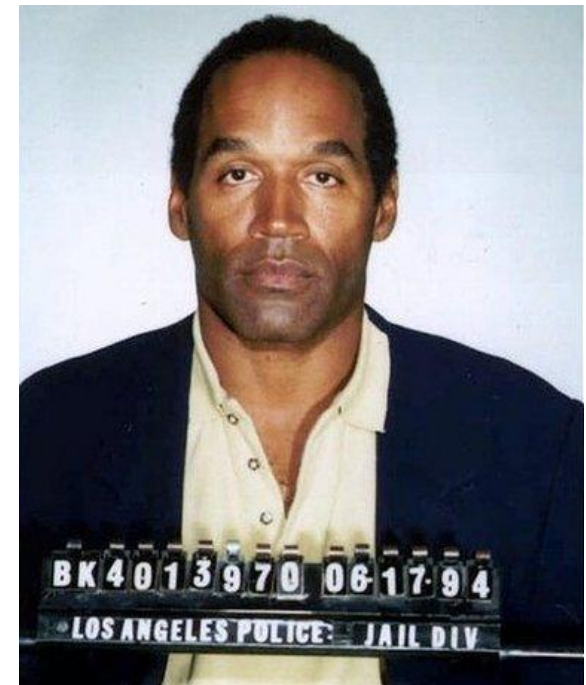
Forenzní zpracování DNA

- Získání vzorku, přesuny vzorku (a zápis)
- Izolace a kvantifikace DNA (a zápis)
- Namnožení pomocí PCR (a zápis)
- Elektroforéza (a zápis)
- Detekce a určení genotypu (a zápis)
- Interpretace, výpočet, referování výsledku (protokol, svědčení u soudu)

Každý krok je důležitý

- Obhájci O. J. Simpsona a jiných bohatých prominentů prokázali, že zaváhání v jakémkoliv kroku forenzního využití DNA je možno úspěšně napadnout.

Kontrola kvality

Akreditace dle ISO17025

- Vyšetření vzorku provádí proškolená a externě kontrolovaná osoba

Akreditace dle ISO17025

- Vyšetření vzorku provádí proškolená a externě kontrolovaná osoba dle standardního operačního protokolu

Akreditace dle ISO17025

- Vyšetření vzorku provádí proškolená a externě kontrolovaná osoba dle standardního operačního protokolu ve vhodné laboratoři

Akreditace dle ISO17025

- Vyšetření vzorku provádí proškolená a externě kontrolovaná osoba dle standardního operačního protokolu ve vhodné laboratoři za použití kalibrovaných přístrojů a validovaných metod

Akreditace dle ISO17025

- Vyšetření vzorku provádí proškolená a externě kontrolovaná osoba dle standardního operačního protokolu ve vhodné laboratoři za použití kalibrovaných přístrojů a validovaných metod; výsledky interpretuje dle odborných doporučení.

Akreditace dle ISO17025

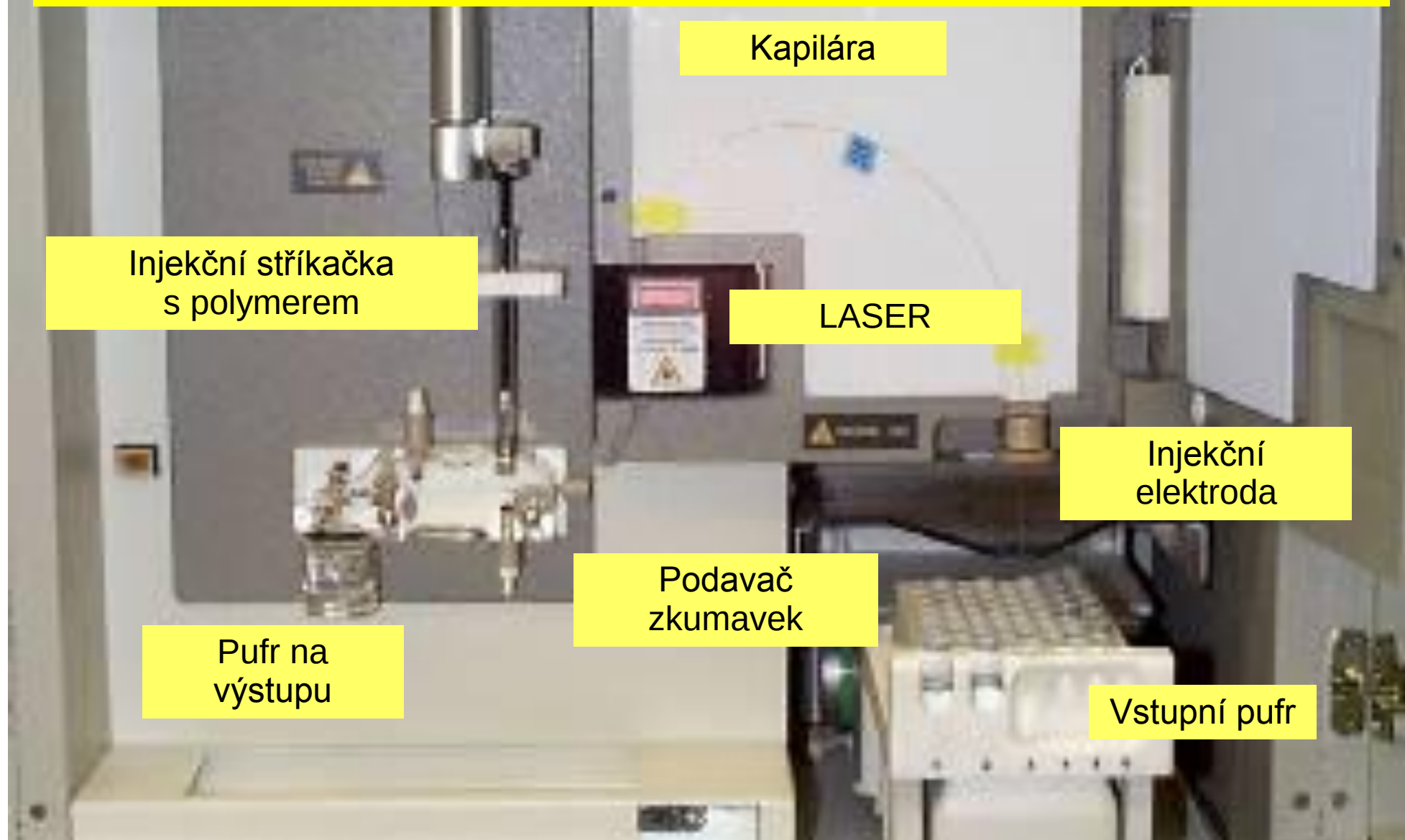
- Vyšetření vzorku provádí proškolená a externě kontrolovaná osoba dle standardního operačního protokolu ve vhodné laboratoři za použití kalibrovaných přístrojů a validovaných metod; výsledky interpretuje dle odborných doporučení.

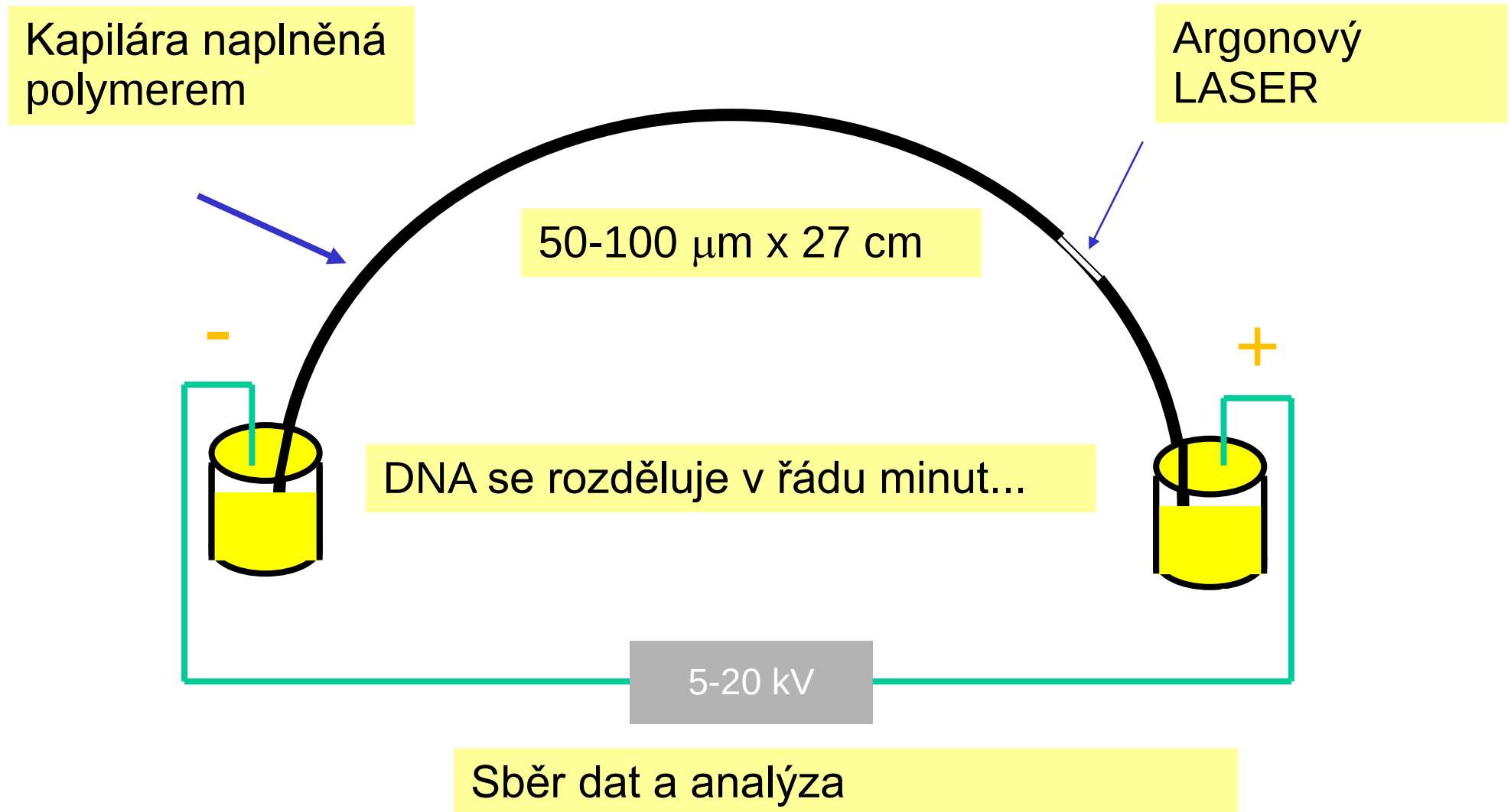
Applied Biosystems 310 Genetic Analyzer

Applied Biosystems 310 Genetic Analyzer

Schéma kapilární elektroforézy (CE)

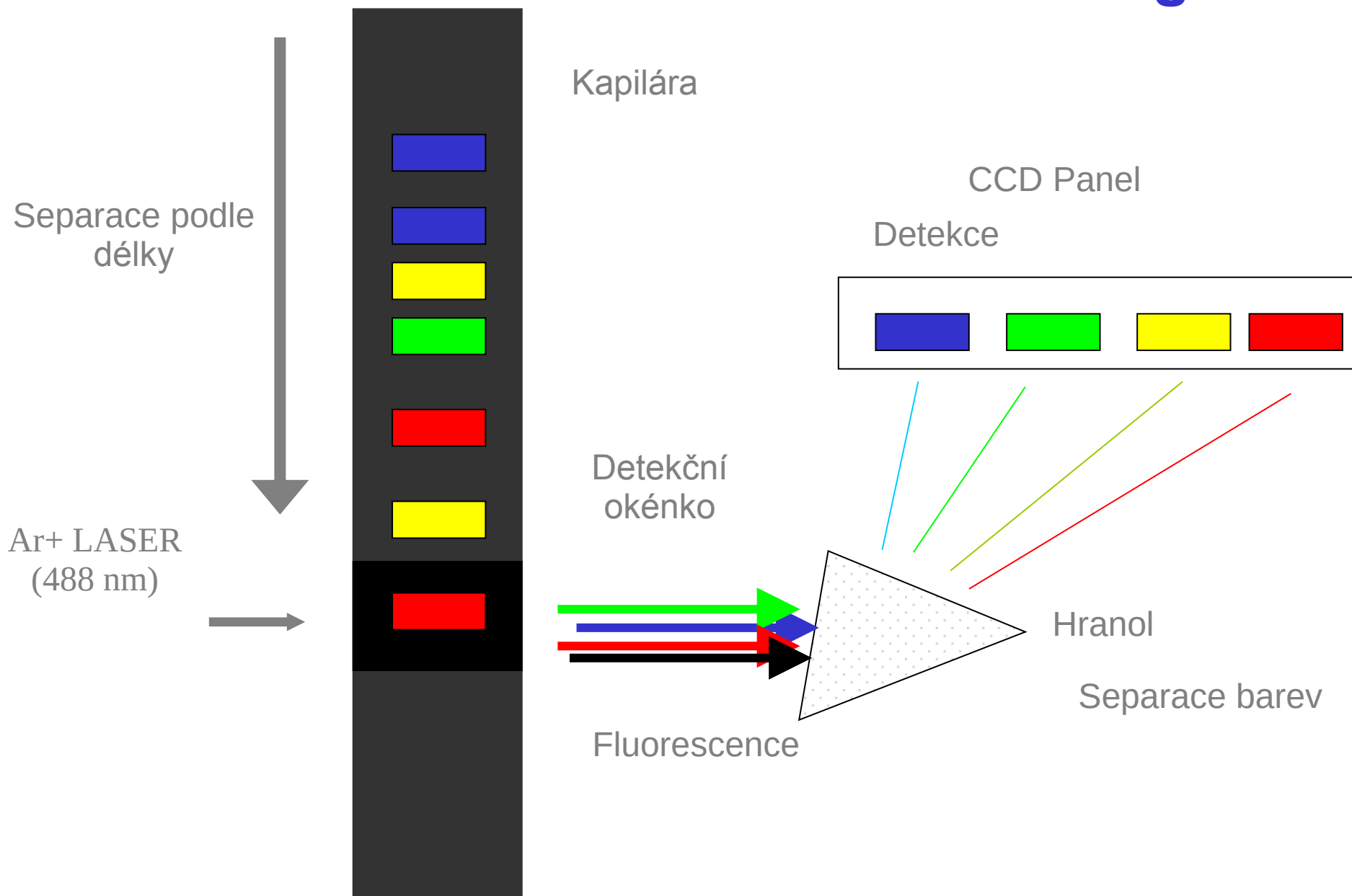

Kapilární elektroforéza

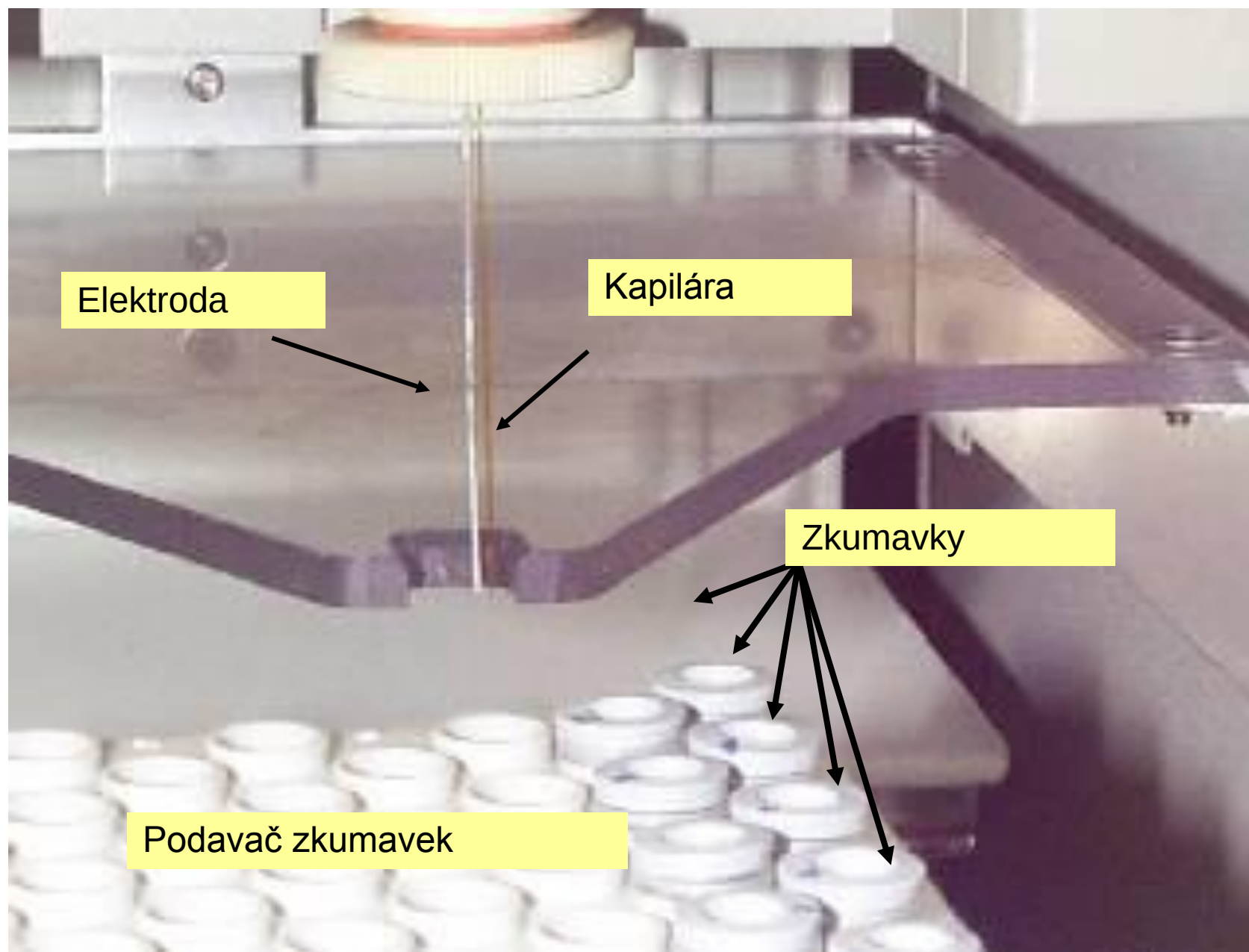
- Amplikony se elektrokineticky vstříknou do kapiláry a elektroforeticky putují (DNA je záporně nabitá)
- Při průchodu okénkem kapiláry jsou osvětleny laserem
- Fluorescenční značení se laserem excituje a vydá signál, který se nahrává a převádí softwarově na vrcholy křivky (píky).

Schéma odečtu signálu

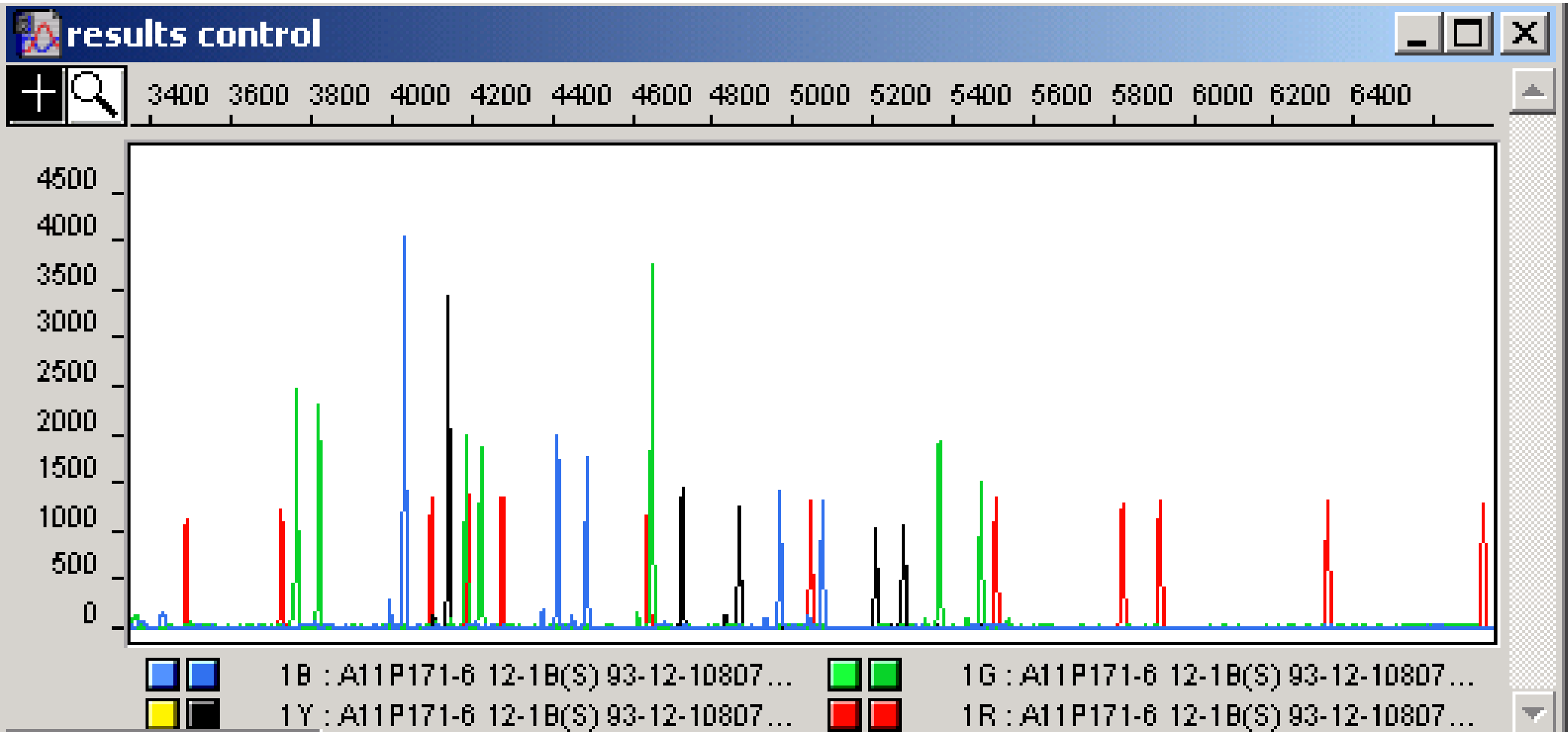
Fluorescenčně značené
amplikony

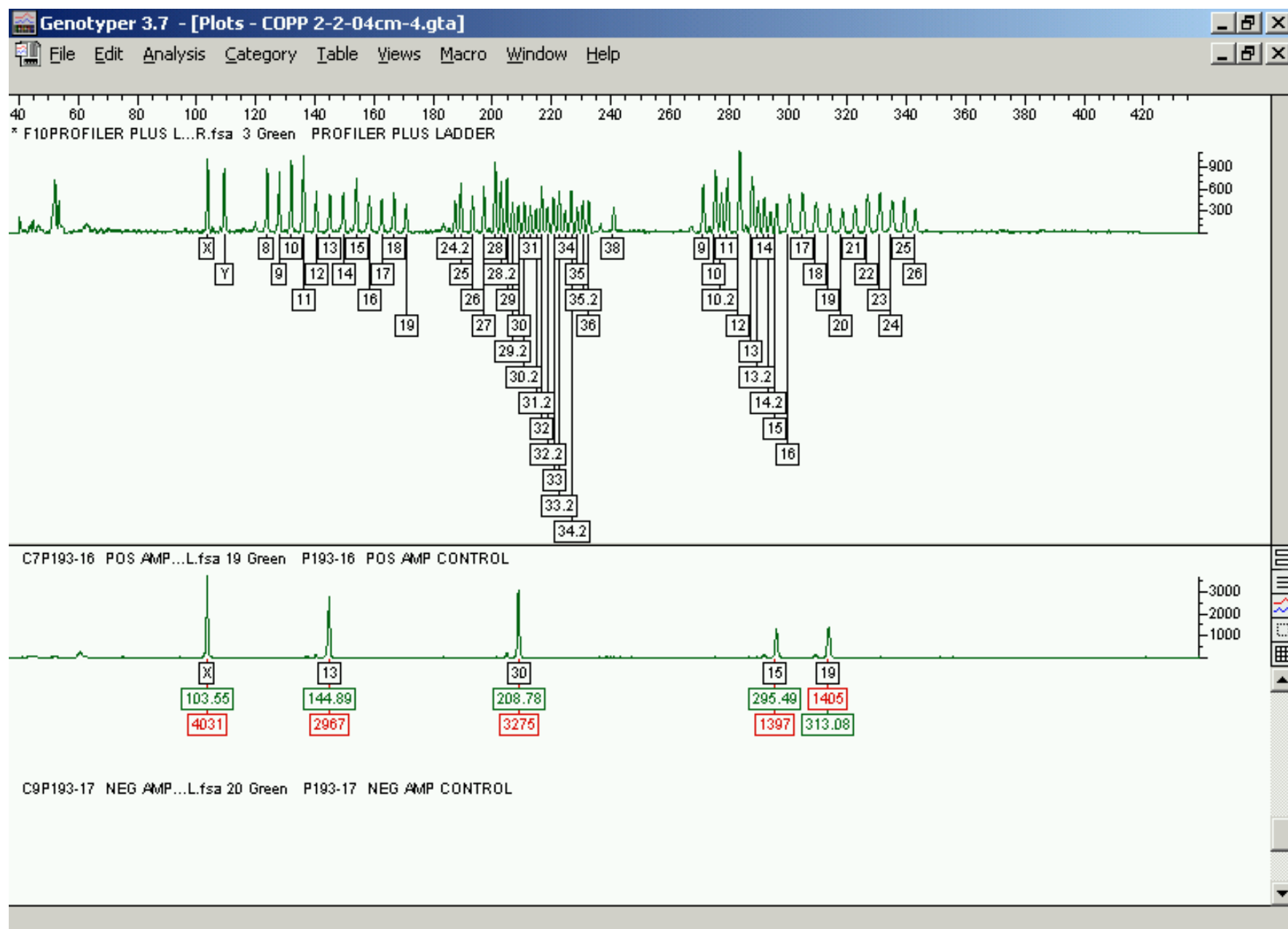
Zaostřeno na podavač zkumavek

STR data

...STR data s alelickým žebříkem

...STR data převedeny na čísla

STR TYPING SUMMARY SHEET

Date:			DNA Analyst / Serial #:							DR #:			
9/24/1999			MATTHIES V9780							00-00-00001			
Item #	AMEL	D3S1358	vWA	FGA	D8S1179	D21S11	D18S51	D5S818	D13S317	D7S820	D16S539	TH01	TPOX
25(S)	X, Y	17	15, 17	23, 26	14, 15	26	12, 15	10	9, 13	8, 10	9, 10	8, 9	9, 10
	X, Y	17								8, 10			
25(E)	X	15, 17	16, 18	19, 26	15	28, 32.2	14, 16	8, 13	12	11	11, 12	7, 8	11
	X	15, 17								11			
VICTIM	X	15, 17	16, 18	19, 26	15	28, 32.2	14, 16	8, 13	12	11	11, 12	7, 8	11
	X	15, 17								11			
SUSPECT	X, Y	17	15, 17	23, 26	14, 15	26	12, 15	10	9, 13	8, 10	9, 10	8, 9	9, 10
	X, Y	17								8, 10			

The Combined DNA Index System (CODIS)

- Mohutný nástroj prevence a represe závažných trestných činů
- Databáze DNA profilů kriminálníchků a stop z míst činu
- Americký software, používaný i u nás
- DNA zákon se liší mezi USA státy, u nás chybí
- The National DNA Index (NDIS) má více než 10,269,778 DNA profilů kriminálníchků a 399,071 profilů stop (říjen 2011).
- CODIS poskytl 164,000 zásahů a pomohl při 158,000 vyšetřování (říjen 2011).

Komplikace

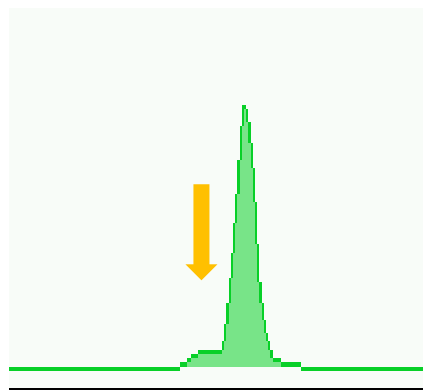
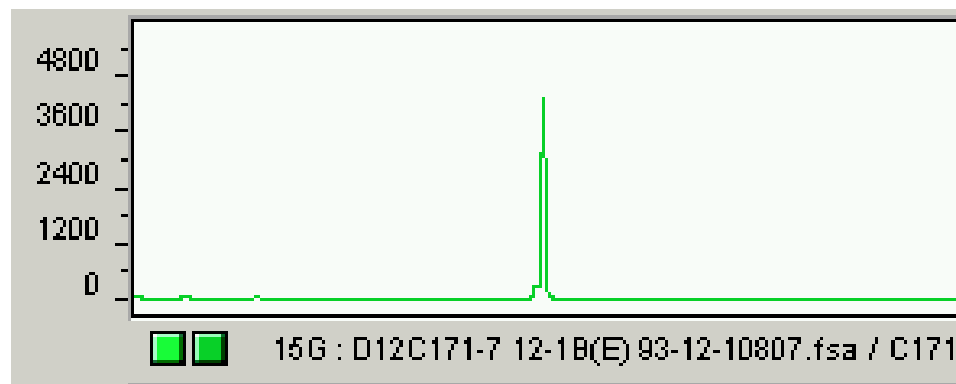
Kontaminace

-A

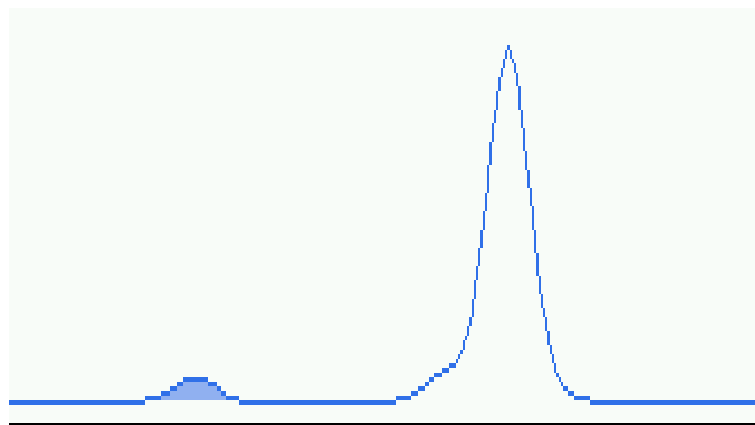
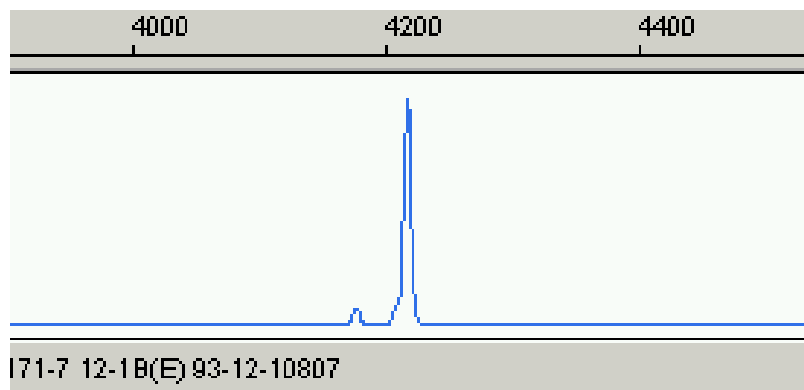
Pík bez adeninu

- Nedokonalé přidání beztemplátového adeninu (adeninu z pilnosti)

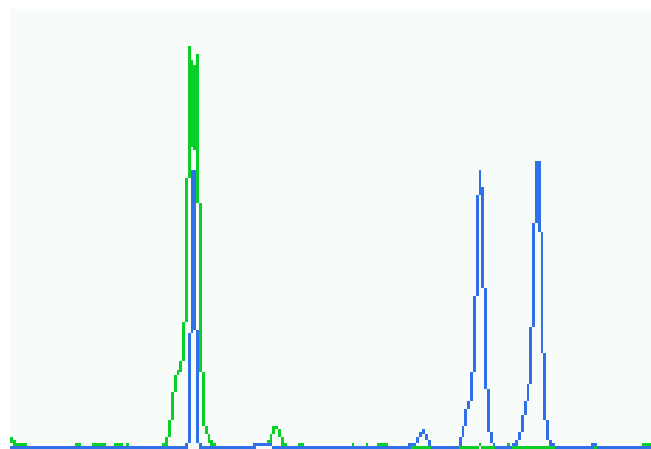
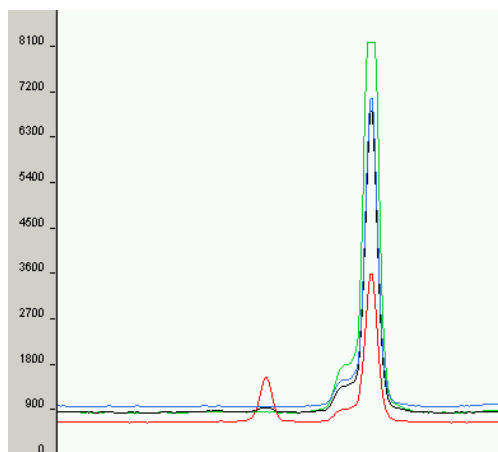
Prokluz polymerázy (stutter)

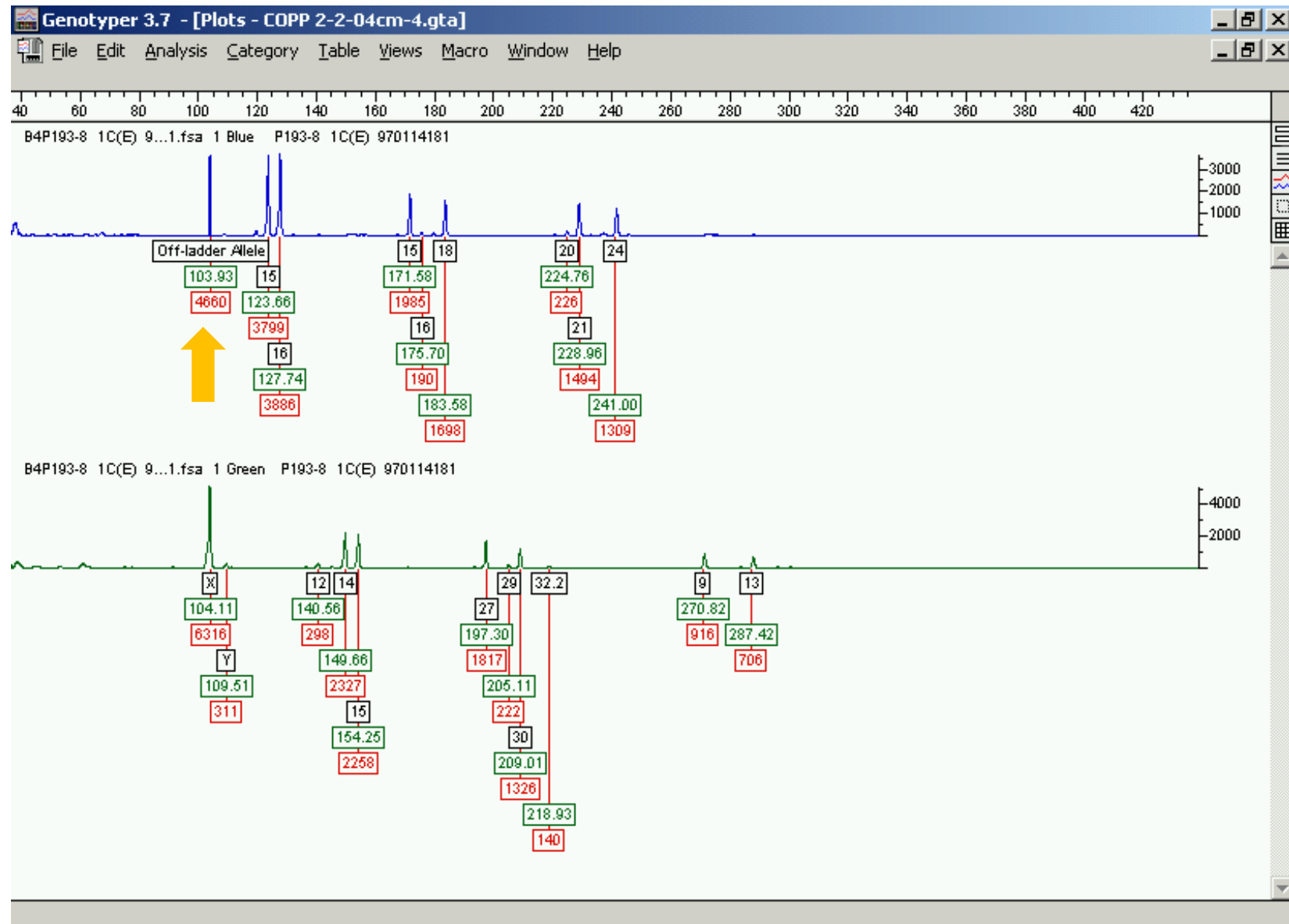

Přetečení (pull-up)

Nedokonalá softwarová filtrace spektrálního překryvu fluorescenčních barviček v detekčním systému.

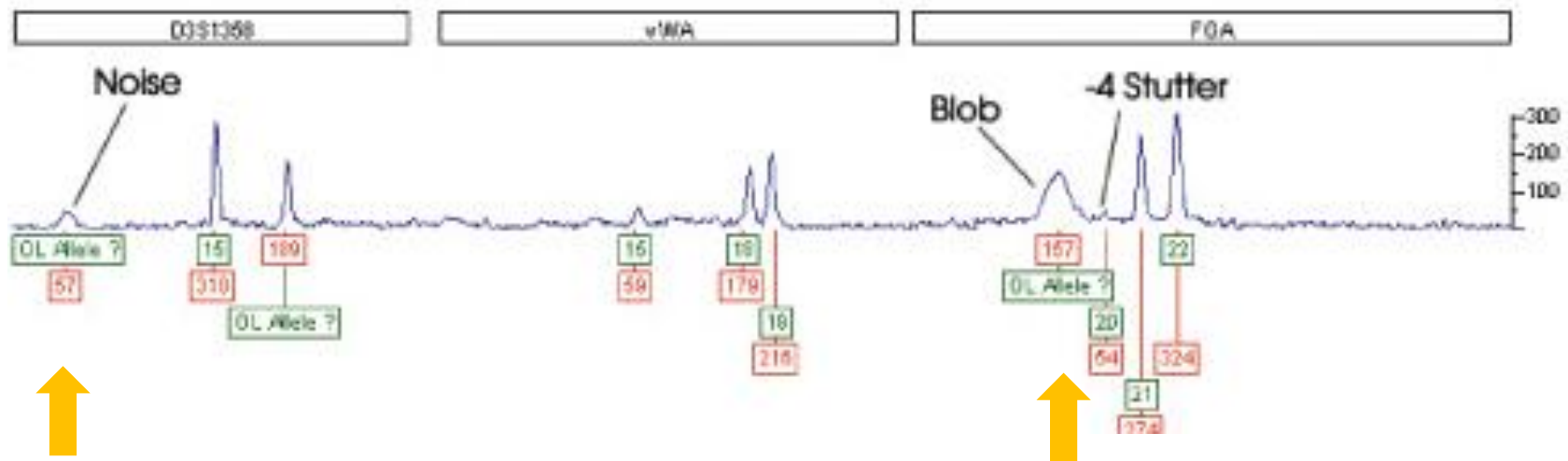
...přetečení

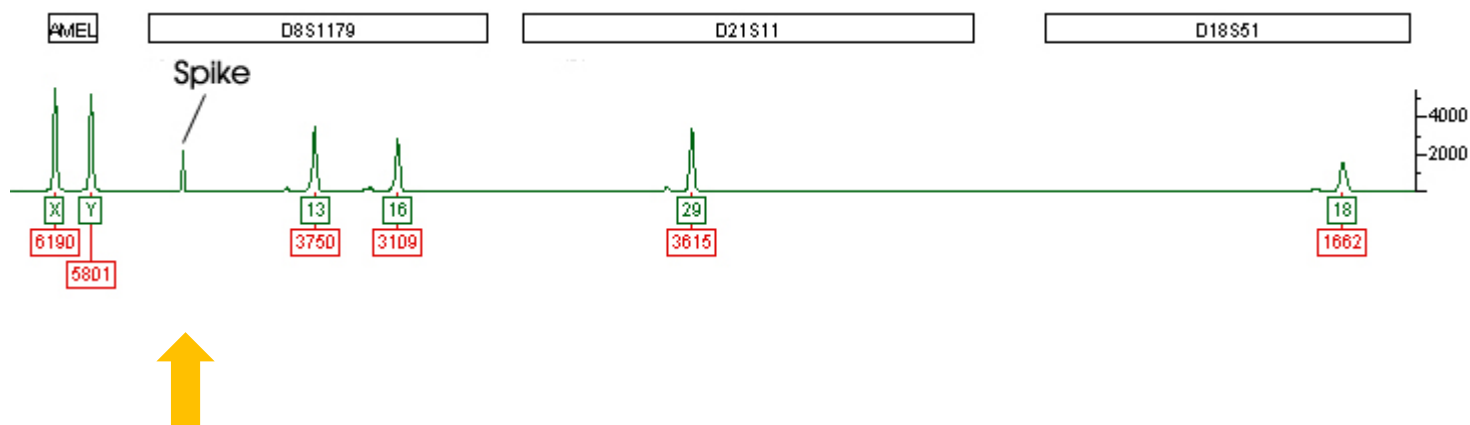
Šum (noise) a kaňky (dye blobs)

<http://www.bioforensics.com>

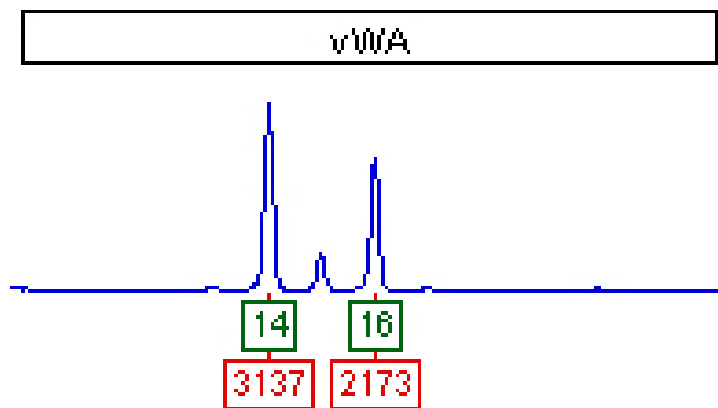
Elektrický výboj (spike)

<http://cafe419.daum.net/>

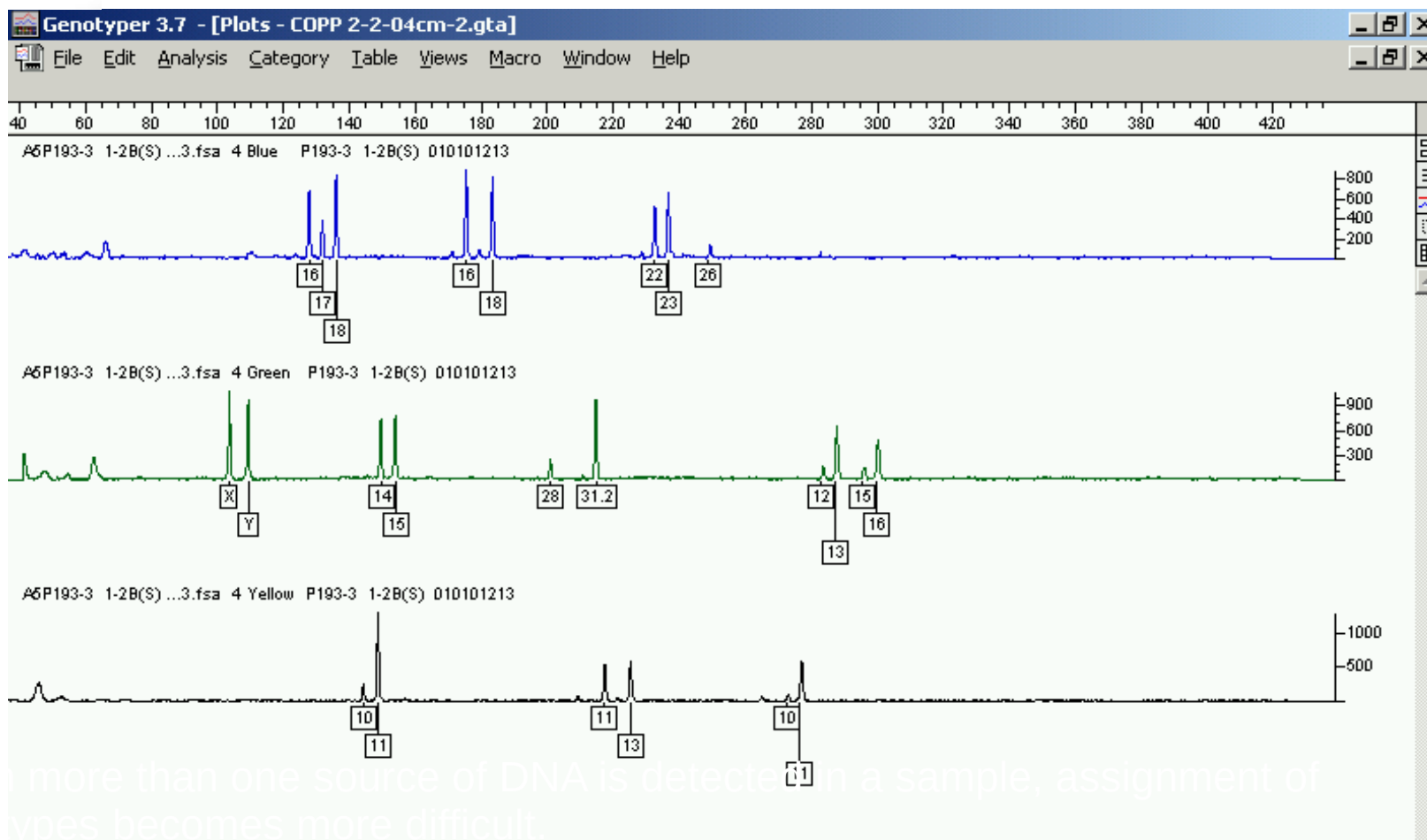
Nevyvážené píky

<http://cafe419.daum.net/>

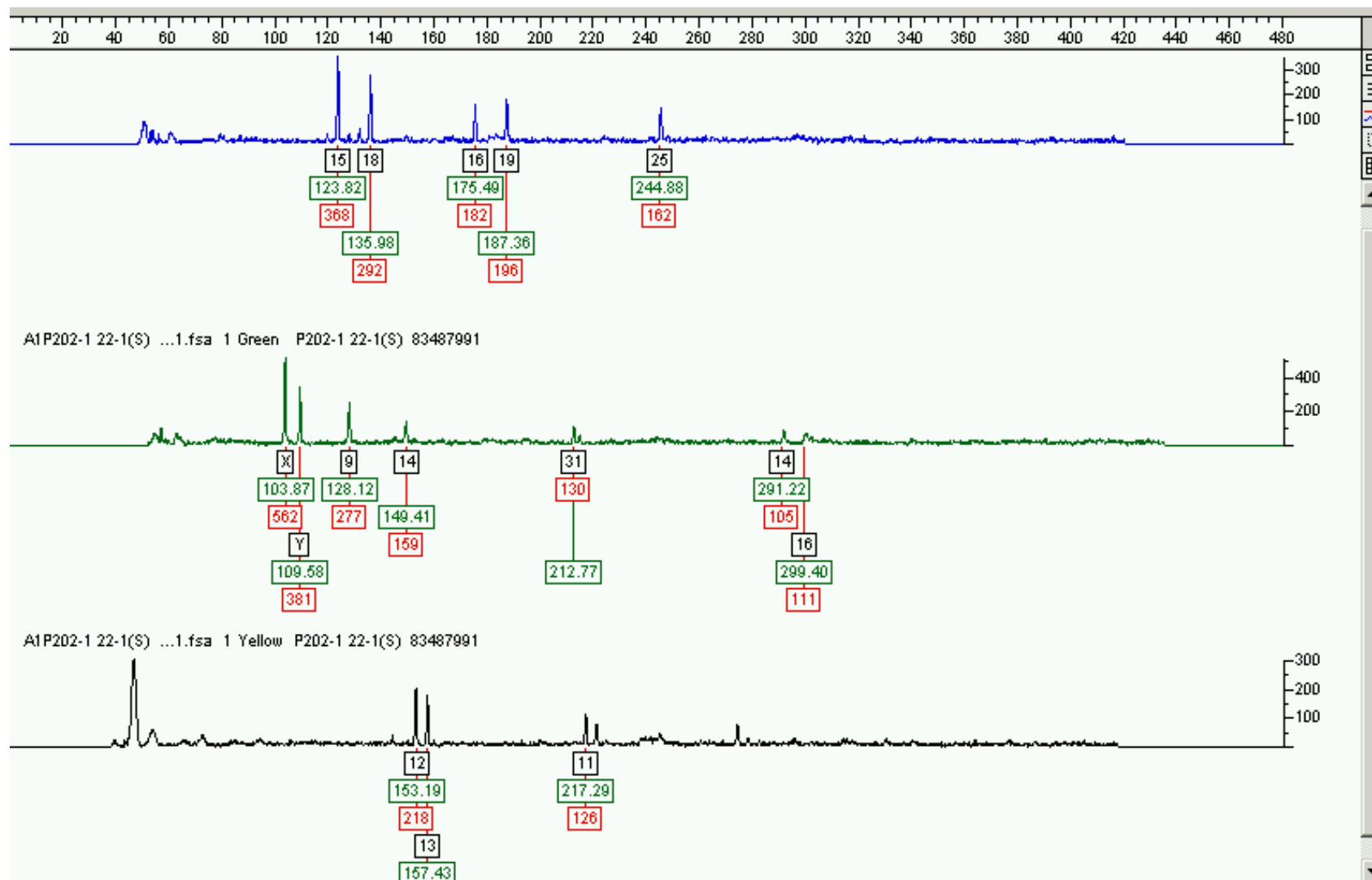
DNA směsi

Na více lokusech jsou více než dva píky

Degradované stopy

ski slope, allele drop out, allele drop in

Interpretace

- Principy
  - Pro zhodnocení nejistoty tvrzení je nutné zvažovat nejméně jedno alternativní tvrzení.
  - Interpretace je založena na otázce: Jaká je pravděpodobnost důkazu za předpokladu platnosti tvrzení?
  - Interpretace je podmíněná nejen soutěžícími tvrzeními, ale také zarámováním do konkrétních podmínek.

Interpretace

- Jedná se o důkaz, který podporuje verzi obžaloby nebo verzi obhajoby?
- Jak silný je to důkaz?

Síla důkazů se vyjadřuje věrohodnostním poměrem

Pravděpodobnost důkazu (DNA profilů vyšetřovaných osob) za předpokladu prvního tvrzení (první verze, první hypotézy, verze obžaloby)

Pravděpodobnost důkazu za předpokladu druhé verze (verze obhajoby)

Verze (hypotézy) se navzájem vylučují.

•Pozn.: Nevypadá to záludně, ale často se plete, co je hypotéza a co důkaz.

Logický trik: záměna podmínky a důsledku

Tvrzení, že $P(\text{důkazu}/H) = P(H/\text{důkazu})$, což není pravda

Př.1: $P(\text{zvíře má čtyři nohy}/\text{zvíře je pes}) \neq$

$P(\text{zvíře je pes}/\text{zvíře má čtyři nohy})$

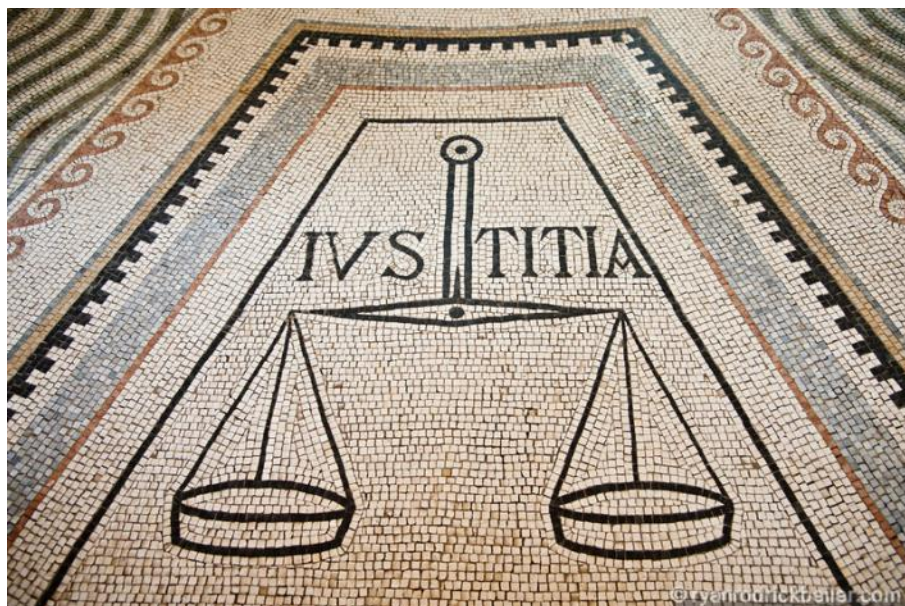
Soud za pomoci znaleckého posudku určuje,

- jaká je pravděpodobnost, že nevyloučený nařčený
  - je biologickým otcem dítěte - probanda
  - spáchal souzený zločin

...a provádí to podle Bayesovy věty

Aposteriorní podíl šancí = apriorní podíl šancí x
věrohodnostní poměr

Jednotlivé důkazy se skládají

<http://www.ryanrodrickbeiler.com>

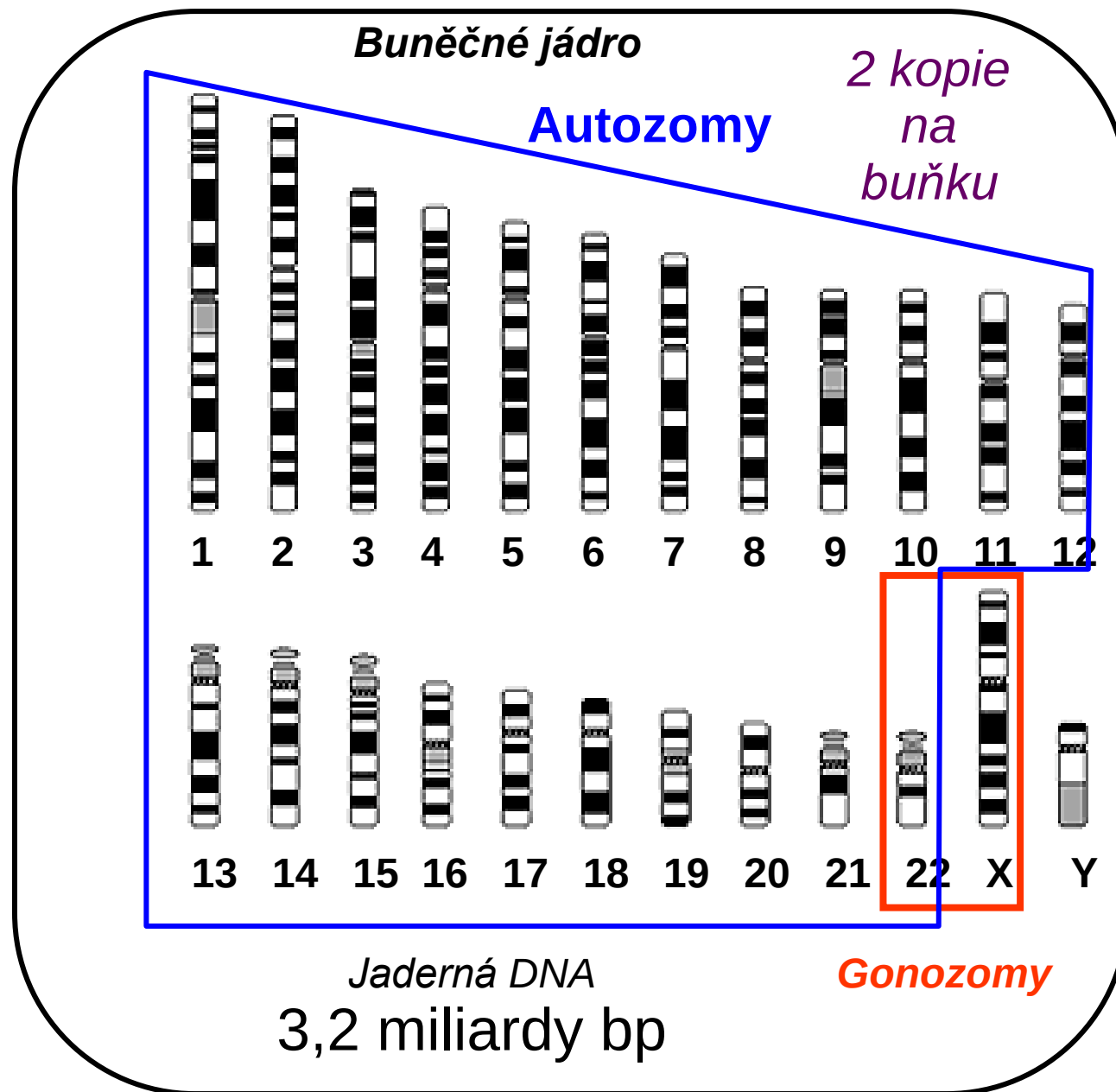
Jenom soud nakonec

- ... rozhoduje, zda tato pravděpodobnost dostačuje pro vynesení rozsudku „vinen“ nebo zda je žalovaný vyloučen z kruhu podezřelých.
- Pozor: stopa na místě činu nemusí znamenat „vinen“, nepřítomnost stopy na místě činu nemusí znamenat „nevinen“.

Další typy markerů

- mtDNA
- Y-STRs
- SNPs

Lidský genom: 23 párů chromozomů + mtDNA

Mitochondrie
(přítomny
v cytoplasmě
v mnoha kopiích)

mtDNA
16,569 bp

**Mitochondriální
DNA**

**Stovky kopií mtDNA
v mitochondrii**

Mitochondriální DNA (mtDNA)

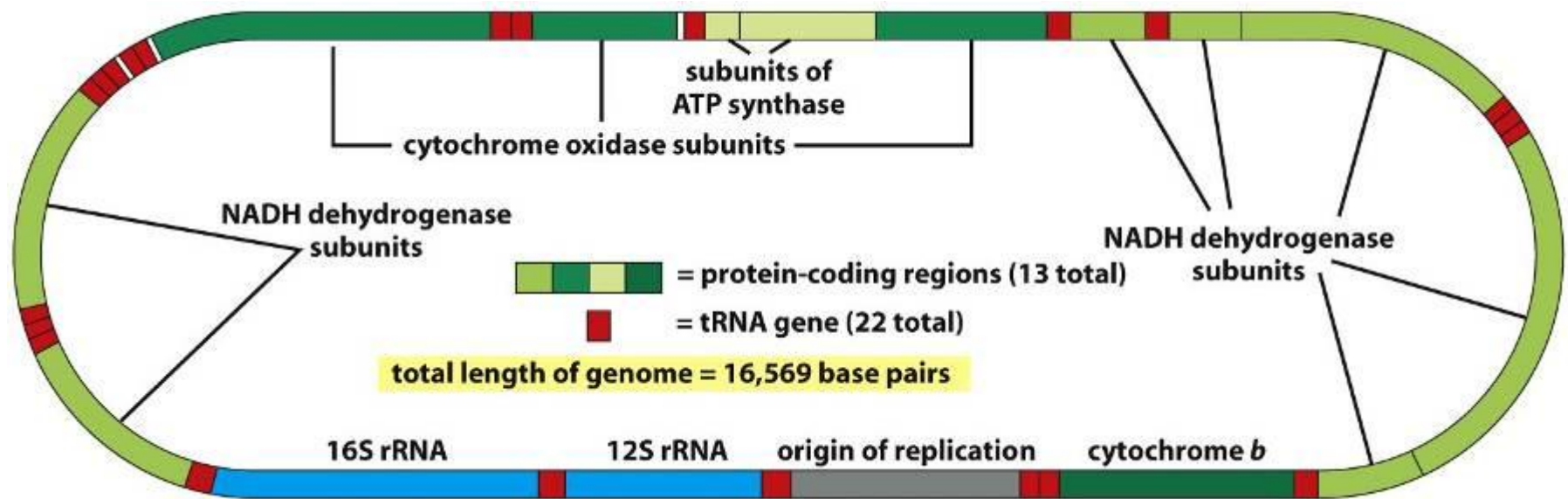

Figure 14-60 *Molecular Biology of the Cell* (© Garland Science 2008)

Po přeslici, matrilineárně, matroklinně

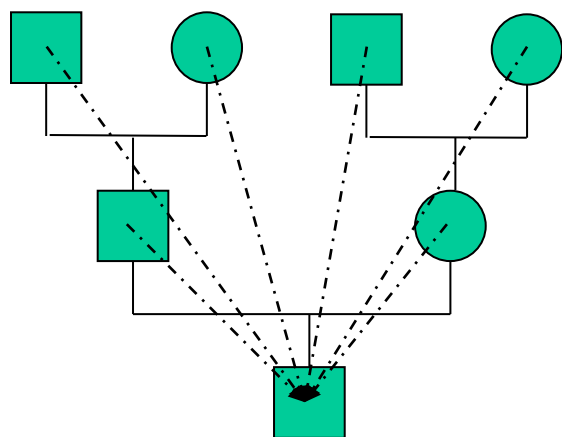

<http://www.old-picture.com/europe/Spinning-Spinner-Irish-Wheel>

Srovnání dědičnosti markerů

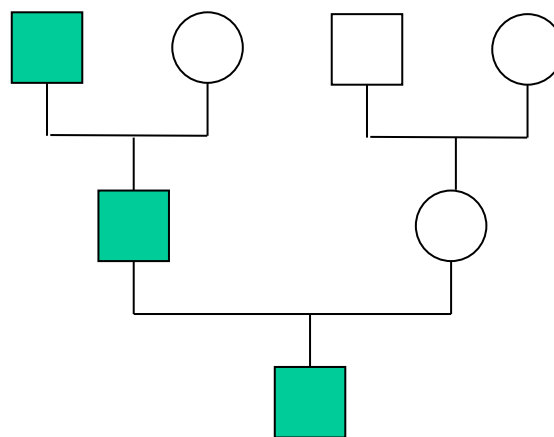
CODISové STR markery

Autozomy

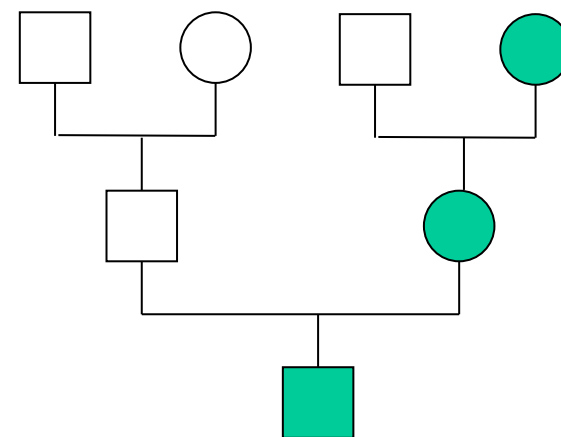
(přenáší se z generace na generaci od otce i od matky polovina)

Rodokmenové markery

Chromozom Y

(přenáší se z generace na generaci vše, ale jen z otce na syna)

mtDNA

(přenáší se z generace na generaci vše, ale jen matkami)

Mitochondriální DNA (mtDNA)

- Výhody
  - Citlivost na úrovni jediné buňky, protože každá buňka má stovky mitochondrií a každá mitochondrie má desítky mtDNA
  - Použitelné i u vlasů, spálených těl
- Nevýhody
  - Riziko kontaminace
  - Heteroplazmie
  - Matroklinní dědičnost
  - Sekvenování metodou volby
  - Kvalita databází

Y-STRs

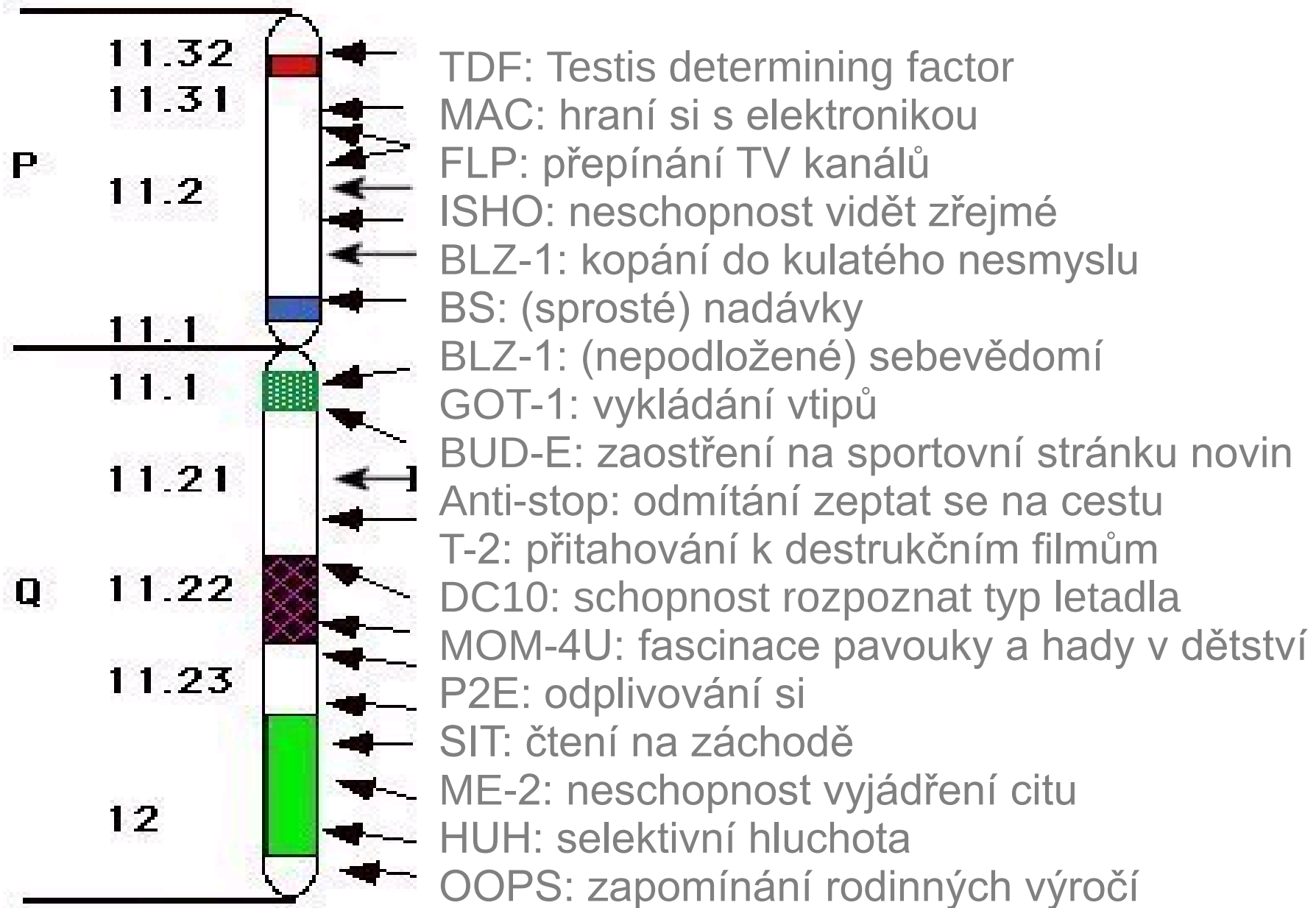
- Výhody
  - Testováním znaků přítomných jen v mužském biologickém materiálu lze řešit problém směsí po znásilnění, kde je ve stopě víc ženského materiálu
- Nevýhody
  - Jednotlivé markery jsou ve vazbě, vytvářejí haplotyp
  - Nižší diskriminační síla (wicked uncle Ernie, Čingischánův haplotyp C3)

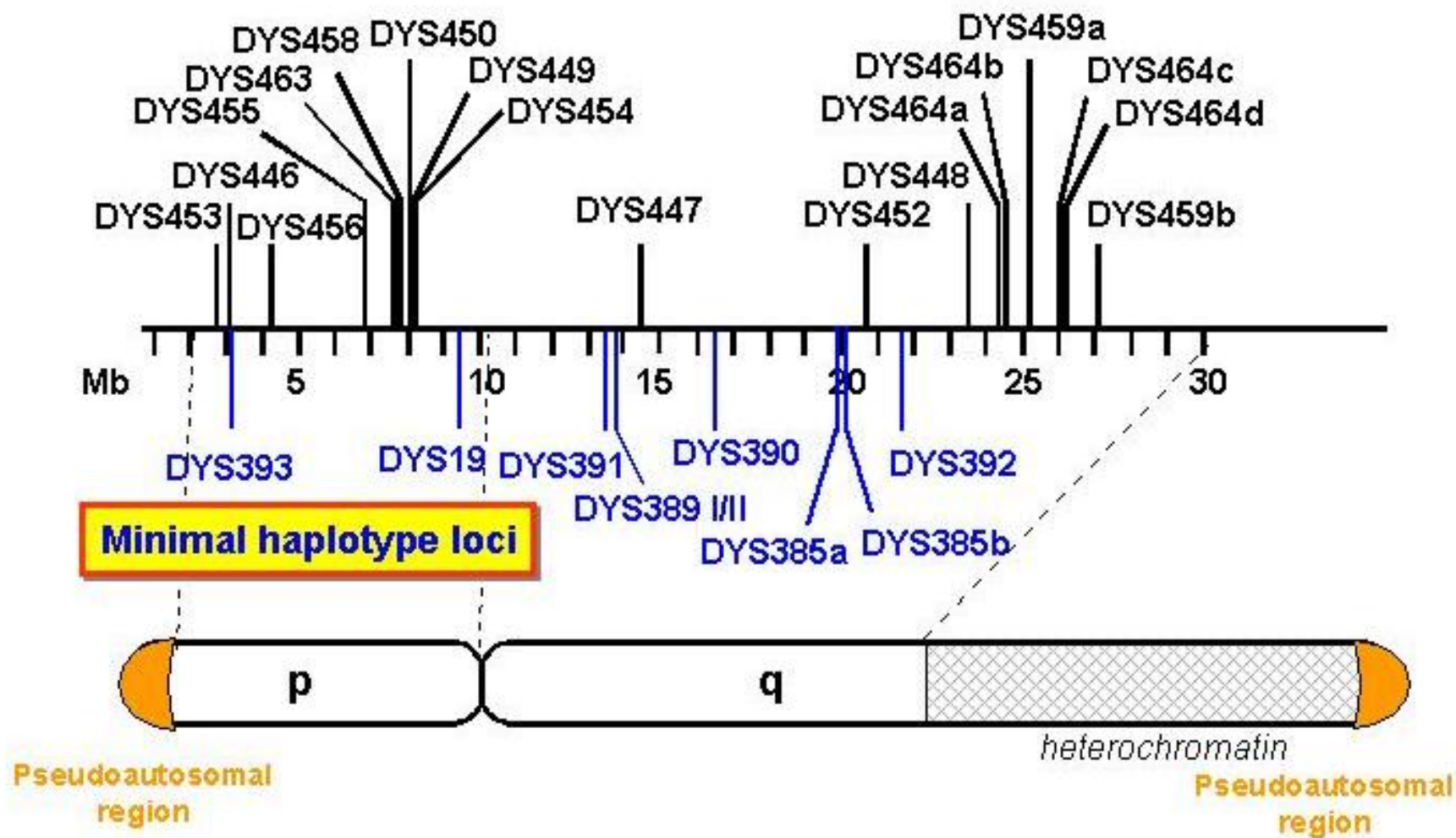
Po meči, patrilineárně, agnátsky

Genetická mapa chromozómu Y

STR markery na chromozomu Y

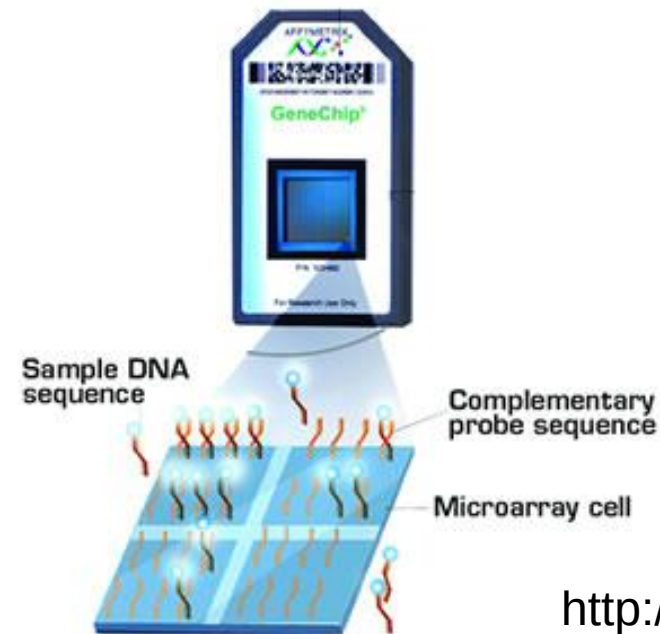

Pro nadšence

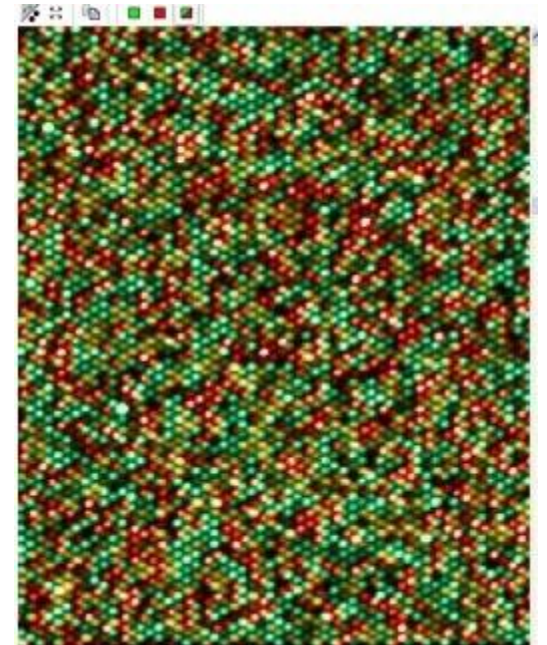
- www.ysearch.org (chromozóm Y)
- www.mitosearch.org (mtDNA)
- www.dna.ancestry.com

Bodové mutace - Single Nucleotide Polymorphisms (SNPs)

- Záměna jednoho nukleotidu (A, C, T, G) za jiný
- dbSNP Database of Short genetic variation
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/snp>
- Detekovány mikročipovou technologií

<http://www.hematology.org/>

SNPs

- Výhody
  - Snadná automatizace
  - Milióny jednotlivých markerů
- Nevýhody
  - 50 SNPs poskytuje diskriminační sílu stejnou jako 15 STR
  - Nelze použít u směsí
  - Vyžaduje více DNA
  - Některé SNP mají diskriminační potenciál pro určení etnicity a jsou asociovány s nemocemi
  - Nejsou ve forenzních databázích

Poděkování

- CZ.1.07/1.1.00/14.0016
- Lída Zajoncová, John Butler, Harry Klann, Carl Matthies etc.
- Vám za pozornost!